

TALAK SURESİ 4. AYETTE GEÇEN “وَاللَّائِي” “لَمْ يَحِضْنَ” “ADET GÖRMEMİŞ OLANLAR” İFADESİNİN KAPSAMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Orhan CANPOLAT

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı, polatcan21@hotmail.com,
ORCID: 0000-0002-2604-2677

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 15/06/2022 **Accepted / Kabul Tarihi:** 19/09/2022

DOI: <https://doi.org/10.26791/sarkiat.1131200>

TALAK SURESİ 4. AYETTE GEÇEN “وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ” “ADET GÖRMEMİŞ OLANLAR” İFADESİNİN KAPSAMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

ÖZ

Talak suresi 4. ayetinde adetden kesilen kadınların iddetinin yanı sıra hayız olmayan kadınlardan da söz etmiştir. Hadis ve tefsir kaynaklarında ayette geçen (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ) “ve hayız görmeyenler” ifadesiyle ilgili nakledilen rivayetlerde ayetin henüz ergenlik çağına ulaşmadan önce ve evlendikten sonra boşanan küçük kızların iddet süresinden bahsettiği söylenmiştir. Bu minval üzere etkisinin halen devam ettiği geleneksel fıkıh anlayışı “ve hayız görmeyenler” ayetiyle ilgili nakledilen rivayetleri delil göstererek, İslam’ın küçük kızlarla evliliği meşru gösterdiğini dile getirmiştir. Bu itibarla konuyu değerlendirince esbâb-ı nüzul, tefsir ve hadis eserlerinde geçen rivayetlerin sıhhat açısından incelenmesinin yanı sıra dönemin örf-âdetinin de göz önünde bulundurulması büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada ilgili ayetin fikhî yorumuna dair hiç adet olmayan ve adet düzensizliği yaşayan kadınların durumuyla ilgili fakihlerin görüşleri değerlendirilmiş, kadın doğum uzmanlarının araştırmalarından da istifade edilerek nakledilen rivayetler ele alınmış ve ortaya konulan yaklaşımların sorunlu olduğuna dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh (İslam Hukuku), Talak 4, Hayız, İddet, Amenore, Örf.

A STUDY ON THE SCOPE OF THE EXPRESSION “THOSE NOT MENSTRUATED” IN THE 4TH VERSE OF SURAH AT-TALAQ

ABSTRACT

In the 4th verse of Surah Talaq, besides the period of menstruating women, women who do not menstruate are also mentioned. In the narrations about the expression (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ) (and those who do not menstruate) mentioned in hadith and tafsir sources, it is said that the verse refers to the period of iddah for little girls who divorce before reaching puberty. Thus, referring to the narrations about the verse “and those who do not menstruate”, which has a classical and traditional understanding of fiqh and whose influence continues, they stated that Islam legitimizes marriage with little girls. In this respect, while evaluating the subject, it is of great importance to consider the customs and traditions of the period, as well as to examine the narrations in the works of esbâb-ı nüzul, tafsir and hadith in terms of soundness. In this study, the opinions of the jurists on the fiqh interpretation of the relevant verse about the situation of women who do not have a menstrual period and who have menstrual irregularities were evaluated, the narrations transmitted by using the researches of obstetricians were discussed and pointed out that the proposed approaches were problematic.

Keywords: Fiqh (Islamic Law), Talak 4, Menstruasyon, Several Women, Amenorrhea (An Abnormal Absence of Menstruation), Custom.

GİRİŞ/KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İddet, evlilik akdinin boşanma, ölüm veya fesih nedeniyle sona ermesi halinde, kadının yeniden evlenebilmesi için beklemek zorunda olduğu süredir. İddet, Yüce Allah tarafından ayrıntılı bir şekilde Kur'an'da belirlenmiştir (bk. el-Bakara 2/228, 234; el-Ahzâb 33/49; et-Talâk 65/4). Bekleme müddeti evlilik akdinin sona ermesi gerekçesine bağlı olarak değişmektedir. Bu sebeple boşanma yoluyla ayrılan kadınlar, hamile kadınlar, adetten kesilen kadınlar, adet olmayan kadınlar ve kocası vefat eden kadınların bekleyecekleri iddet süreleri farklı olmaktadır. İddetin sadece hamileliğin tespiti ve nesebin karışmasını önleme amacıyla sınırlandırılması doğru olmaz. Çünkü bu konuda Kur'an'da ön görülen süreler dinin taabbüdü nitelikteki hükümlerindedir. Bu davranış, dini olduğu kadar fitri ve insani bir davranış olup, bütün toplumlarda ve dinlerde rastlanan bir haldir.¹

İncelemiş olduğumuz Talak suresi 4. ayetinde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَاللَّي يَيْسِنَ مِنَ الْمَجِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ رَزَقْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَاللَّي لَمْ يَحِضْنَ وَأُولَاتِ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا.

“(Boşandıkları zaman) adetten kesilen kadınlarınızın iddetinde (bekleme süresinde) şüpheye düşerseniz, biliniz ki üç aydır. Hayız olmayanların durumu da böyledir. Hamile olanların iddeti ise doğum yaptıklarında sona erer. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.” (et-Talâk 65/4) Ayet, boşanmaları durumunda menopozdan ötürü adetten kesilen kadınlar, âdet olmayan kadınlar ve hamile olan kadınların iddet sürelerini belirlemektedir.

Fatih Orum ve Zeki Bayraktar'ın “Eṭ-Ṭalâk Suresinin 4. Ayetindeki ve'l-lâ ī lem yaḥiḍne İfadesinin Anlam ve Yorumu Üzerine”², adında makalemize benzer yayınlamış çalışması bulunmaktadır. Makalede, klasik fıkıh kaynaklarından misaller vererek küçüklerin evlendirilmesi, küçüklerin babaları dışında evlendirildiklerinde muhayyerlik hakkı ve halvet-i saḥiḥa kavramı üzerine durulmuştur. Daha sonra tefsir eserlerinin ayetle ilgili görüşleri, Buhârî'nin ayeti değerlendirmesi ve Beyhakî de (ö. 458/1066) geçen Übey b. Kâ'b (ö. 33/654 [?]) hadisini nakledilmiştir. Akabinde, meal kitaplarında Talak suresi 4. ayetindeki ifadeye nasıl anlam verildiği ve Arap dili açısından ele alınışı yazıldıktan sonra, ayetteki mezkûr ifadenin tıbbi açıdan ele alınışını incelenmiştir. En sonunda ise Kur'an'da evlilik ve talak için koşulan şartlar ve ifadenin fitrat açısından ele alınışı ifade edilmiştir.

Biz çalışmamızda Talak suresi 4. ayetinin fıkhi açıdan daha iyi anlaşılması için nüzul sebebini, rivayetlerin sıhhat açısından değerlendirilmesini ve tahrîcini yaptık. Sonra tefsir eserlerinin ilgili ayet hakkında yapmış oldukları değerlendirmeyi, dönemin örf ve kültürünün nakledilen rivayetlere etkisini inceledik. Akabinde ise fıkıh kaynaklarında hayzın mahiyeti ve hayız olmayan kadınlarla ilgili yer alan görüşleri değerlendirdikten sonra tıbbi açıdan adet olmama ve adet düzensizliklerinden söz ederek, konuyu daha toplu bir şekilde ele almaya çalıştık.

Bizi bu araştırmaya sevk eden amiller; klasik ve çağdaş ahkâm tefsirlerinin yanı sıra fıkıh kaynaklarının, Talak suresi 4. ayetinde iddet süreleriyle ilgili hükümleri açıklarken (وَاللَّي لَمْ يَحِضْنَ) “ve hayız görmeyenler”, ifadesiyle ilgili bazı rivayetlere dayanarak yaptıkları değerlendirmelerde; bunların henüz ergenlik çağına ulaşmadan evlendikten sonra boşanan küçük kızların iddet süreleri olduğunu ifade etmiş olmalarıdır. Ayrıca bazı art niyetli kişilerin klasik anlayışın “ve hayız görmeyenler” ayetinden çıkarımlarını delil göstererek, İslam'ın küçük kızlarla evliliği meşru gösterdiğini dile getirmeleridir.

Makalemizde konumuzu ilgilendiren ayetteki “ve hayız görmeyenler” ifadesinin tahlili sonucunda tespit ettiklerimiz şunlardır:

1 H. İbrahim Acar, “İddet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2000), 21/466, 467.

2 Fatih Orum - Zeki Bayraktar, “Eṭ-Ṭalâk Suresinin 4. Ayetindeki ve'l-lâ ī lem yaḥiḍne İfadesinin Anlam ve Yorumu Üzerine”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 55/1 (2014), 35-69.

Birincisi: Ayet düzenli adet görenlerin dışında, hayız olmayan kadınların iddet sürelerini bildirmektedir.

İkincisi: Genel olarak tefsir ve esbâbü'n-nüzûl eserlerinde “... ve hayız görmeyenler”den kastedilenlerin, kendisiyle ilişkiye girildikten sonra kocaları tarafından boşanan küçük kız çocuklarının olduğu yönündeki bazı rivayetlerin bulunmasıdır.

Bu çerçevede ilgili rivayetleri beş yönden inceleyeceğiz:

1. Ayetin nüzul sebebiyle ilgili nakledilen rivayetlerin sıhhat açısından değerlendirilmesi ve Buhârî'nin ayeti işleyişi ve yaklaşımı
2. Tefsir eserlerinin Talak suresi 4. ayetiyle ilgili yapmış olukları yorumlar
3. Dönemin örf ve kültürünün nakledilen rivayetlere etkisi
4. Fıkıh eserlerinde hayızın mahiyeti ve mezheplerin hayız olmayan kadınlarla ilgili görüşleri
5. Tıbbi açıdan hayız olmayan kadınların durumu

1. AYETİN NÜZUL SEBEBİYLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tefsir ve esbâb-ı nüzul kitaplarında Talak suresi 4. ayetinde (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ), “Adet görmemiş olanların” ifadesinin Hz. Peygamber'e -kocaları tarafından boşanan- küçük kızların iddet durumlarıyla ilgili soru sorulması üzerine nazil olduğu rivayet edilmiştir. Bu başlık altında ayetin nüzul sebebiyle ilgili nakledilen rivayetlerin sıhhat açısından değerlendirilmesi yapılacaktır. Rivayetlerin muallak³ ve munkatı⁴ olduklarına dair değerlendirmeler yapıldıktan sonra Buhârî'nin Talak suresi 4. ayeti ile ilgili yorumuna geçilecektir.

1.1. HADİSİN MUALLAK OLMASI

Bu bölümde Mukâtil b. Süleyman'ın (ö. 150/767) tefsirinin yanı sıra Yahya b. Ziyâd el-Ferrâ'nın (ö. 207/822) *Me'âni'l-Kur'ân* gibi alana dair yazılmış ilk eserlerde geçen muallak rivayetleri ele alacağız.

a) İlk ahkâm tefsiri kaynaklarından sayılan Mukâtil b. Süleyman'ın tefsirinde geçen rivayetlere göre (وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ), “Boşanan kadınların kendileri üç âdet görünceye kadar beklerler” el-Bakara 2/228 ayeti nazil olduktan sonra birisi Hz. Peygamber'e adet olmayan kadınların iddetini sormuştur. Hallâd el-Ensârî⁵ de yaşı küçük olmaları nedeniyle henüz hayız olmayan kızların ve hamilelerin iddet sürelerini Hz. Peygamber'e sormuştur. Bunun akabinde Talak suresi 4. ayeti nazil olmuştur. Mukâtil b. Süleyman, isnad zikretmeden Hallâd el-Ensârî dedi ki: (قال خالد الأنصاري) şeklinde, Hallâd el-Ensârî'yi babasına nispet etmeden bu haberi rivayet etmiştir.⁶

3 İsnadının baş tarafından bir veya arka arkaya birkaç ravisinin yahut bütün ravilerinin zikredilmediği, doğrudan Hz. Peygamber'e veya bir sahabi ya da bir tabiiye isnat edilen hadislerle muallak “المعلق” denilmiştir. (Abdullah Aydın, “Muallak”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2005), 30/309.

4 Senedi muttasıl olmayan veya senedin sahâbiden sonra gelen kısmında bir veya daha çok râvisi atlanarak rivayet edilen hadislerle munkatı “المنقطع” denilmiştir. (Mehmet Efendioğlu, “Munkatı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006), 32/12.

5 İbn Hacer, el-İsâbe'sinde adının Hallâd b. en-Nu'mân b. Kays el-Ensârî olduğunu, sadece Mukâtil b. Süleyman'ın tefsirinde hayız görmeyenlerle ilgili rivayette babasının adı zikredilmeden geçtiğini, ifade ederek fazla bilgi vermemiştir. Araştırmamız sonucunda kendisi hakkında daha fazla bilgi edinemedik. (Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Müavvad (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415), 2/287.

6 Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, thk. Abdullah Mahmud Şehate (Beyrut: Müessesetü't-Tarihî'l-Arabî, 2002/1423), 4/364, 365.

Suyûti'nin *Esbabü'n-nüzul* eserinde naklettiği rivayette, Hz. Peygamber'e soru soran sahabenin Hallâd b. Amr b. el-Cemûh (ö. 3/625)⁷ olduğu söylenirken,⁸ diğer bütün tefsir eserlerinde ise bu sahabinin Hallâd b. Nu'mân el-Ensârî olduğu ifade edilmiştir. Büyük ihtimalle Suyûti'nin bu isimleri karıştırdığını düşünmekteyiz. Nitekim İbn Hacer (ö. 852/1449) *el-İsabe*'de, Mukâtil b. Süleyman'ın tefsirinde geçen “Hz. Peygamber'e kadınların iddetiyle ilgili soruyu soran sahabinin”, Hallâd b. Nu'mân el-Ensârî olduğunu belirtmiştir.⁹

Mukâtil, her ne kadar müfessirlik yönüyle tanınmış olsa dahi hadis âlimleri tarafından yalancılıkla itham edilmiş, yapmış olduğu nakillerin çoğunda isnad belirtmeyip bunları Kelbi, Ebû Salih gibi yalancı olarak bilinen ravilere atfetmiştir. Hadis âlimleri tarafından metruk¹⁰ ve mehcürü'l-kavl¹¹ olarak kabul edilmiştir.¹² Kendisine yöneltilen tefsir ve hadisteki eleştirilere rağmen, ihtiyatla da olsa erken dönemden itibaren fakihler ve müfessirler tefsirinden istifade etmişlerdir. Nitekim Mukâtil'in naklettiği rivayet, daha sonraki dönemlerde Sa'lebî (ö. 427/1035)¹³, Vâhidî (ö. 468/1076)¹⁴, Ferrâ' el-Beğavî (ö. 516/1112)¹⁵, İbnû'l-Cevzî (ö. 597/1201)¹⁶, Kurtubî (ö. 671/1273)¹⁷, el-Beğavî'nin Me'âlimü't-tenzil'ini özetleyen Hâzin (ö.741/1341)¹⁸, İbn Âdil (ö.775/1373)¹⁹, Suyûti (ö. 911/1505)²⁰, el-Uleymî (ö. 928/1522)²¹, Şirbînî (ö. 977/1570)²² ve çağdaş müfessirlerden İbn Âşur (ö. 1973/1393)²³, İzzet Derveze (ö. 1984)²⁴, Tantâvî (ö. 2010)²⁵, Zuhaylî (ö. 2015)²⁶ ve Muhammed Ali es-Sâbûnî (ö. 2021)²⁷ gibi tefsirlerinde görülmektedir.

7 Sahabeden olan Hallâd b. Amr b. el-Cemûh b. Zeyd el-Ensârî es-Sülemî veya es-Selemî, Ensardan olup Medine'nin ileri gelen Hazrec kabilesindedir. Babası ve kardeşleriyle Bedir Gazvesi'ne katılmış, Uhud Gazvesi'nde şehit olmuştur. (Bkz. Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed İbn Abdülber, *el-İsti'ab fi ma'rifeti'l-ashab*, thk. Ali Muhammed el-Becavî (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992/1412), 2/452; Ebû Muhammed et-Tayyib b. Abdillâh b. Ahmed b. Ali Bâ Mahreme, *Kulâdetü'n-nahr fi vefeyâti a'yâni'd-dehr*, (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2008/1428), 1/63.

8 Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân el-Hudayrî es-Suyûti, *Lübâbu'n-nukûl fi esbâbi'n-nüzûl* (Beyrut: Müessesetü'l-Kutubi'l-Sekafiyye, 2002/1422), 269.

9 İbn Abdülber, *el-İsabe fi temyizi's-sahâbe*, 2/287.

10 Hadis uydurmamış olsa bile günlük hayatında yalan söylediği bilinen veya yalancılıkla itham olunan râvinin tek başına rivayet ettiği hadistir. (Mehmet Efendioğlu, “Metruk”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004), 29/415.

11 Mehcûru'l-kavl ifadesi benzer anlama gelen mehcûru'l-hadîs tabiri kullanılmaktadır. Hadis ıstılahı açısından, rivayet etmiş olduğu hadislerin çoğu, güvenilir ve yetkili kimselerin rivayet etmiş olduğu hadislerle aykırı olan, onlara uymayan ravi anlamına gelmektedir. (Bkz. Abdullah Aydın, *Hadis ıstılahları sözlüğü*, (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009), 174.)

12 Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed Avvâd, Adil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995), 6/505, 507; Ömer Türker, “Mukâtil b. Süleymân”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006), 31/134, 136.

13 Sa'lebî, Übey b. Kâ'b ve Mukâtil'in tahrîc ettiği Hallâd b. Nu'mân rivayetlerini beraber nakletmiştir. (Bkz. Ebû İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Sa'lebî, *el-Kesf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'an*, thk. Ebû Muhammed b. Âşur (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 2002/1422), 9/339.

14 Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *Esbâbu nuzûli'l-Kur'an*, thk. Kemal Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1991/1411), 458.

15 Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ud b. Muhammed b. El-Ferra el-Beğavî, *Me'alimu't-tenzil*, thk. Muhammed Abdullah en-Nimr, Osman Cum'a Demiriyye, Süleyman Müslim el-Haraş (Riyad: Daru't-Taybe, 1412), 8/152.

16 Ebû'l-Ferec Cemalüddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed İbnû'l-Cevzi, *Zadü'l-mesir fi 'ilmi't-tefsir*, thk. Abdürrezak el-Mehdi (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-Arabî, 1422), 4/299.

17 Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed Kurtubî, *el-Cami' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berduni ve İbrahim Etfiş (Kahire: Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1964/1384), 18/162.

18 Ebû'l-Hasen Alâüddîn Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Hâzin, *Lübâbu't-te'vil fi me'âni't-tenzil* (Beyrut: Daru'l-Fikir, 1979/1399), 7/110.

19 Ebû Hafs Siracüddîn Ömer b. Nûriddîn Alî b. Âdil, *el-Lübâb fi 'ulumi'l-Kitab*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcud ve Ali Muhammed Mua'ved (Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1998/1419), 19/162, 163.

20 Suyûti, *Lubabu'n-nukûl fi esbâbi'n-nüzul*, 269.

21 Mucîruddîn b. Muhammed el-Uleymî, *Fethu'r-rahman fi tefsiri'l-Kur'an*, thk. Nuruddin Talib (Beyrut: Daru'n-Nevadir, 2009/1430), 7/85.

22 Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb Şirbînî, *es-Sirâcü'l-münîr fi'l-i'âne 'alâ ma'rifeti ba'zı me'âni kelâmi rabbi-ne'l-hakîmi'l-habîr* (Kahire: Matba'tu Bulak, el-Emiriyye, 1285), 4/316.

23 Muhammed Tahir b. Âşur, *Tefsiru't-tahrir ve't-tenvir* (Tunus: Daru't-Tunusiyye li'n-neşir, 1984), 28/316, 317.

24 Muhammed İzzet ed-Derveze, *Tefsiru'l-hadis* (Daru'l-ğarbi'l-İslami, 2000/1421), 8/ 339.

25 Muhammed Seyyid Tantâvî, *et-Tefsiru'l-vasit li'l-Kur'ani'l-Kerim* (Kahire: Daru Nehde, 1998), 14/452.

26 Vehbe b. Mustafa Zuhaylî, *et-Tefsiru'l-munir fi'l-akideti ve's-ş-şerîati ve'l-menhec* (Dimeşk: Daru'l-Fikri'l-Muasır, 1418), 28/279.

27 Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Revâ'iu'l-Beyân Tefsiru Âyâti'l-Ahkâm Mine'l Kur'an* (Beyrut: Müessesetu manahili'l-irfan, 1980/1400), 2/609.

b) Mukâtil b. Süleyman’dan sonra birçok müfessir ve âlimin alıntı yaptığı Ferrâ, *Me’âni’l-Kur’ân* adlı eserinde Muaz b. Cebel’in hadisini tahric etmiştir.²⁸ Ferrâ’nın tahric ettiği rivayete göre Muaz b. Cebel, Hz. Peygamber’e hayız olan kadının iddetini öğrendiklerini belirtip yaşı büyük olması nedeniyle adetten kesilen kadının iddetinin ne kadar olacağına dair soru sormuş; akabinde de Talak suresi 4. ayetinde geçen (فَعَدَّتْهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ), “onların iddet süreleri üç aydır”, ifadesi nazil olmuştur. Ardından birisinin kalkarak henüz adet olmayan küçük kızların iddetini sorması üzerine; Hz. Peygamber onların da iddet sürelerinin yaşlarından ötürü adetten kesilen kadınlar gibi -üç ay- olduğunu söylemiştir. Sonra başka biri hamile kadınların iddetini sorunca, ayetin geriye kalan kısmında geçen “*Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer*” kısmı nazil olmuştur.²⁹

Ferrâ’nın naklettiği bu muallak hadisi, daha sonra Ebû'l-Leys es-Semerkindî (ö. 373/983)³⁰, Vâhidî³¹, Sem’ânî (ö. 489/1096)³², Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210)³³, Kurtubî (ö. 671/1273)³⁴, İbn Âdil (775/1373)³⁵, Şirbînî (ö. 977/1570)³⁶, Nevevî el-Câvî (ö. 1316/1898)³⁷ ve İbn Âşur³⁸ gibi müfessirler eserlerinde ayetin nüzul sebebi olarak göstermişlerdir. Ayrıca Zeccâc (ö. 311/923), İbn Ebû Zemenîn (ö. 399/1008) ve Vâhidî’nin tefsir eserlerinde ravi ismi ve isnad zikredilmeden, sadece “*sordular ve dediler ki: Hayız olanın durumunu öğrendik, peki ya hayız olmayanın ve henüz hayız görmeyenin iddeti nedir?*”³⁹ diye sorulunca, ayetin nazil olduğu nakledilmiştir. İbn Ebû Zemenîn’in tefsirinde geçen rivayet: “*Hayız olanın durumunu öğrendik ya olmayanın*”, şeklinde geçmektedir.⁴⁰

28 Muaz b. Cebel’in hadisini, İbn Abbas’a nispet edilen “*Tenviru’l-mikbas (mikyas) min tefsiri İbn Abbas*” adlı tefsir eserinde görmekteyiz. İbn Abbas’a atfedilen üç tefsir eserinden sadece *Tenviru’l-mikbas*’ta bu rivayet bulunmaktadır. Tefsir kitabındaki rivayetler Muhammed b. Mervan es-Suddî es-Sağîr’in, Ebû Salih’ten onun da İbn Abbas’tan naklettiği söylenmiştir. Suddî es-Sağîr hadis otoritesi/tenkitçileri tarafından hadis uyduran ve yalancı olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca tefsir eserinin Firuzabadi tarafından cem olunduğu söylense de, aidiyetinde şüphe bulunduğu ifade edilmiştir. (Bkz. *Tenviru’l-mikbas min tefsiri İbn Abbas* (Beyrut: Daru’l-kutubi’l-ilmîyye, 1992/1412), 602; Mustafa Çetin, “Abdullah İbn Abbas (r.a.) ve Tefsiri” (*Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, 1983), 236; Hulusi Kılıç, “Fîrûzâbâdî” maddesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996), 13/142, 145.

29 Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd Ferrâ, *Me’âni’l-Kur’an* (Beyrut: Alemi’l-Kutub, 1983/1403), 3/163.

30 Ebû'l-Leys es-Semerkindî hadisi İbn Abbas’tan tahric etmiştir. «قال ابن عباس- رضي الله عنهما-: لما نزل قوله: وَالْمُطَلَّقاتُ... يَتَرْتَضْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ...» [البقرة: ٢٢٨] قال معاذ بن جبل: يا رسول الله، لو كانت المرأة أيسة لا تحيض، كيف تعدت؟ Bakara suresinin 228’ci ayeti indikten sonra Muaz b. Cebel: Ya Resulallah eğer kadın -yaşlılık nedeniyle- adet olmuyorsa nasıl iddet bekleyecek?” Bu rivayeti sadece *Tenviru’l-mikbas*’ta tespit edebildik. 24 dipnotta tefsirle ilgili bilgi bulunmaktadır. Bkz. Ebû'l-Leys Nasr b. Muhammed es-Semerkindî, *Tefsiru’s-Semerkindi el-musemma Bahru’l-ulum*, thk. Ali Muhammed Mea’vud, Adil Ahmed Abdülmevcûd, Zekeriya Abdülmecid (Beyrut: Daru’l-Kutubi’l-İlmîyye, 1993/1413), 3/375.

31 Ebû'l-Hasan Alî b. Ahmed el-Vâhidî, *et-Tefsiru’l-besit*, thk. Fadîl b. Salih b. Abdullah eş-Şehri (Riyad: Camia’tu’-imam Muhammed b. Suud el-İslamiyye, İmadetu’l-bahsi’l-ilmî silsiletu’r-resaili’-camii’yye, 1430), 21/509.

32 Sem’ânî’nin tefsirinde Talak suresi 4. ayetinin nüzulü ile ilgili dikkatimizi çeken şu oldu. Bir yerde isnadsız Hz. Peygamber’in ashabından bir topluluğun Resulallah’a yaşlıların, küçüklerin ve hamile olanların iddetini sorduğunu, diğer bir yerde bazı tefsirlerde Muaz’ın ve bazılarında ise Übey b. Kâ’b’in sorduğunu ifade etmiş olmasıdır. Bkz. Mansûr b. Muhammed b. Abdülcebbâr es-Sem’ânî, *Tefsiru’l-Kur’an*, thk. Ebû Bilal Ğanim b. Abbas b. Ğanim (Riyad: Daru’l-Vatan, 1997/1418), 5/462, 463.

33 Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefatihü’l-ğayb* (Beyrut: Darü ihyai’t-turasi’l-Arabi, 1420). 30/563.

34 Kurtubî tefsirinde Talak suresi 4. ayetinin nüzul sebebiyle ilgili öncelikle Übey b. Kâ’b hadisini, ardından Mukatil’in tefsirinde geçen Hallâd b. Nu’mân rivayetini naklettikten sonra Muaz b. Cebel rivayetini zayıf gördüğü için olsa gerek قيل diyerek (وقيل: إِنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ سَأَلَ) nakletmiştir. bkz Kurtubî, *el-Cami’ li ahkâmi’l-Kur’an*, 18/162, 163.

35 İbn Adil, Muaz b. Cebel rivayeti için (وقيل) söylendi ki, Muaz b. Cebel, Hz. Peygamber’e yaşı büyük olanların iddetini sormuştur. Bkz. İbn Âdil, *el-Lübab fi ‘ulumi’l-Kitab*, 19/163.

36 Şirbînî tefsirine üç rivayeti de almıştır. Fakat Muaz b. Cebel rivayeti için (وقيل) ibaresini kullanmıştır. Bkz. Şirbînî, *es-Sirâcü’l-münîr fi’l-i’âne ‘alâ ma’rifeti ba’zı me’ânî kelâmi rabbine’l-hakîmi’l-habîr*, 4/316.

37 Muhammed b. Ömer en-Nevevî el-Câvî, *Merahu Lebid li-keşfi ma’ne’l-Kur’ani’l-mecid*, thk. Muhammed Emin ed-Den-navi (Beyrut: Daru’l-Kutubi’l-İlmîyye, 1997/1417), 2/536.

38 İbn Âşur da tefsir eserinde Übey b. Kâ’b ve Vâhidî’nin esbab-ı nüzulünde geçen Hallâd b. Nu’mân rivayetini naklettikten sonra kendisi de Kurtubî ve Şirbînî gibi denildi ki (قيل), şeklinde ifadede bulunmuştur. Ayrıca Amr b. Salim’in, Übey b. Kâ’b’i idrak etmediğini, bundan dolayı hadisin munkatı’ olduğunu beyan etmiştir. Bkz. İbn Âşur, *Tefsiru’t-tahrir ve’t-tenvir*, 28/316, 317.

39 Ebû İshâk İbrahim b. es-Seri b. Sehl ez-Zeccâc, *Me’âni’l-Kur’an ve i’rabuh*, thk. Abdülcelil Abduh Şelebi (Beyrut: Ale-mu’l-Kutub, 1988/1408), 5/185; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. İsa el-Mürri b. Ebi Zemenin, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-‘Aziz*, thk. Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ukaşe, Muhammed b. Mustafa el-Kenz (Kahire: el-Faruku’l-Hadis, 2002/1423), 4/403; Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed Vâhidî, *el-Veciz fi tefsiri’l-Kitabi’l-Aziz*, thk. Safvan Adnan Davudî, (Dimaşk, Beyrut: Daru’l-Kalem, ed-Daru’ş-Şamiyye, 1995/1415), 2/1108.

40 İbn Ebi Zemenin, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-‘Aziz*, 4/403.

Bu rivayetle ilgili dikkat çeken diğer bir konu da, Vahidî'nin her bir eserinde farklı rivayetlere yer vermiş olmasıdır. *Esbâbu'n-nüzûl* eserinde Übey b. Kâ'b ve Mükatil'in tahrir ettiği hadisi, *Tefsiru'l-basit*'te ise Ferrâ'nın tahrir ettiği Muaz b. Cebel rivayetini ve *el-Vecîz*'indeyse sadece “sordular ve dediler ki, ...” şeklindeki rivayeti nakletmiştir.

Görüldüğü gibi Mukâtil ve Ferrâ'nın naklettikleri muallak rivayetler daha sonra zikrettiğimiz tefsir ve fıkıh kaynaklarında⁴¹ büyük ölçüde delil olarak gösterilmiştir.

1.2. HADİSİN MUNKATI' OLMASI

Bu başlık altında ele alacağımız ikinci problem ise hadisin senedinde yer alan inkıttadır.

Talak suresi 4. ayetinin nüzul sebebiyle ilgili hadisi İbn Ebû Şeybe (ö. 235/849) *el-Musannef*'inde⁴², İbn Ebû Hatim (ö. 327/938) *el-Merâsîl*'inde⁴³, Hâkim (ö. 405/1014) *Müstedrek*'inde⁴⁴, Beyhakî *Sünenü'l-kübra*⁴⁵ ve *Süğra*'da⁴⁶ iki farklı senetle, el-Bûsîrî (ö. 840/1436) *İthafü'l-huyere bi-zeva'idi'l-mesanidi'l-aşere*'de⁴⁷, iki farklı senedle ve İbn Hacer el-Askalani, *el-Metalibu'l-aliye bizevaiddi'l-mesanidi's-semaniye*⁴⁸ adlı eserlerinde farklı senedlerle tahrir etmişlerdir.

Hadis, rivayet edildiği ilk kaynak olan İbn Ebû Şeybe'nin *Musannef*'inde şu şekilde yer almıştır:

١٧١٠٤ - حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سَالِمٍ، قَالَ: قَالَ أَبِي بِنُ كَعْبٍ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَدَدًا مِنْ عَدَدِ النِّسَاءِ، لَمْ يُذَكَّرْ فِي كِتَابِ اللَّهِ الصِّغَارُ وَالْكِبَارُ وَأَوْلَاتُ الْأَحْمَالِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: وَاللَّائِي يَيْسُنَ مِنَ الْمَجِيضِ مَنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحْضُنَّ وَأَوْلَاتُ الْأَحْمَالِ أَجْلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ»^{٤٩}

Bize İbn İdris, o da Muterrif, o da Amr b. Sâlim'den haber verdi ki, Übey b. Kâ'b dedi ki: “*Ya Resulallah hamile, yaşlanmış kadınlar ve küçükler gibi bazı kadınların iddet durumları Allah'ın kitabından zikredilmemiştir.*” Bunun akabinde Talak suresi 4. ayeti nazil olmuştur. ...

Beyhakî'nin *Sünenü'l-Kübra*'sında senediyle birlikte şu şekilde nakledilmiştir:

١٥٤١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو زَكَرِيَّا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَنْبَرِيُّ نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ السَّلَامِ، نَا إِسْحَاقُ، أَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ طَرِيفٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سَالِمٍ، عَنْ أَبِي بِنُ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةُ الَّتِي فِي سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي عَدَدِ مِنَ عَدَدِ النِّسَاءِ قَالُوا: قَدْ بَقِيَ عَدَدٌ مِنَ عَدَدِ النِّسَاءِ لَمْ يُذَكَّرَنَّ الصِّغَارَ وَالْكِبَارَ وَاللَّائِي انْقَطَعَ عَنْهُنَّ الْحَيْضُ وَذَوَاتُ الْأَحْمَالِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ آيَةَ الَّتِي فِي النِّسَاءِ {وَاللَّائِي يَيْسُنَ مِنَ الْمَجِيضِ مَنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحْضُنَّ وَأَوْلَاتُ الْأَحْمَالِ أَجْلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ}٥٠

41 Ebû Zekeriya Muhyiddin b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmu' şerhi'l-Muhezzeb* (Beyrut: Daru'l-fikir, ty), 18/142; Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed İbn Nuceym el-Mısırî, *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzü'd-dekâik* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997/1418), 4/221.

42 Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed İbn Ebû Şeybe, *el-Musannefu fi'l-ahadisi ve'l-asar* (Beyrut: Daru't-Tac, 1989/1409), 3/554. (Hadis no: 17104)

43 Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed İbn Ebi Hatim, *el-Merâsîl*, thk. Şükrüllah Nimetullah Kucani (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1977/1397), 144.

44 Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh el-Hâkim, *el-Müstedrek 'ale's-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Ata (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1990), 2/534. (Hadis no: 3821)

45 Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir 'Ata (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003/1424), 7/690. (Bab: iddeti elleti yeiset mine'l-mahid ve'l-leti lem tehid. Hadis no: 15416)

46 Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn, *es-Sünenü'l-sügrâ*, (thk. Abdülmu'ti Emin Kal'aci), Camia'tu'd-dirasati'l-İslamiyye, Karatşi, Pakistan, 1989, 3/154 (Babu iddeti elleti yeiset mine'l-mahid ve'l-leti lem tehid. Hadis no: 2785)

47 Ebû'l-Abbas Şihabuddin Ahmed b. Ebî Bekr el-Bûsîrî, *İthafü'l-huyere bi-zevaiddi'l-mesanidi'l-aşere*, thk. Ebû Temim Yasir b. İbrahim başkanlığında heyet (Riyad: Daru'l-Vatan li'n-Neşr, 1999), 6/289. (Kitabu't-tefsir: 5865)

48 Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-âliye bi-zeva'idi'l-mesanidi's-semâniye*, thk. Tez çalışması (Riyad: Daru'l-Asime ve Daru'l-Gays), 2000/1419), 15/359. (Kitabu't-tefsir: 3758)

49 İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 3/ 554. (Hadis no: 17104)

50 Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 7/690.

Ebû Abdullah - Ebû Zekeriyya b. Muhammed el-Anberi - Muhammed b. Abdüsselam – İshâk – Cerîr - Muterrif b. Terif - Amr b. Sâlim: Übey b. Kâ'b dedi ki: Bakara suresindeki kadınların iddetleriyle ilgili bu ayet inince, dediler ki: Hamile olanların, yaştan dolayı hayızdan kesilenlerin ve küçüklerin iddetleriyle ilgili zikredilmeyenler kaldı. Daha sonra Allah kadınlarla ilgili Talak suresi 4. ayetini indirdi.

Hadisi Übey b. Kâ'b tan, Amr b. Sâlim⁵¹ ondan Mutarrif b. Tarîf rivayet etmiştir. Hadisin medarı Mutarrif b. Tarîf'tir ve ondan da üç kişi rivayette bulunmuştur. Bunlar:

1- Esbat b. Muhammed. Beyhakî *Sünenü 'l-kübra'* da bir rivayeti Ebû'l-Abbas Muhammed b. Yakub'tan, o da Hasan b. Ali b. Affan tarikiyle,⁵² Vahidî'de *Esbab-ı nüzul* adlı eserinde hadisi Mekki b. Abdan, o da Ebû'l-Ezher'den hadisi tahrir etmişlerdir.⁵³ Her ikisi de Esbat b. Muhammed'ten nakletmişlerdir.

2- Abdullah b. İdris: İbn Ebû Şeybe hadisi İbn İdris'ten rivayet etmiştir.⁵⁴ Taberî (ö.310/923) ise tefsirin-deki hadisi Ebû Kureyb ve Ebû Saib vasıtasıyla İbn İdris'ten rivayet etmiştir.⁵⁵

3- Cerir: İbn Ebû Hâtim (ö. 327/938) hadisi, *el-Merâsîl* adlı eserinde Cerir'den tahrir etmiştir.⁵⁶ Hâkim *Müstedrek*'inde Ebû Zekeriyya Yahya b. Muhammed el-Anberi (ö. 344/955), o da Muhammed b. Abdüsselam, o da İshâk tarikiyle Cerir'den tahrir etmiştir.⁵⁷ Beyhakî *Sünenü 'l-kübra'* da diğer bir rivayeti de Ebû Zekeriyya Yahya b. Muhammed el-Anberiy, o da Muhammed b. Abdüsselam, o da İshâk tarikiyle Cerir'den tahrir etmiştir.⁵⁸ Bûsîrî, *İthafü 'l-hiyere bi-zeva'idi 'l-mesanidi 'l-aşere'* de İshâk b. Rahaveyh (ö. 233/848)'in tariki ile Cerir'den tahrir etmiştir.⁵⁹

Bûsîrî, diğer kaynaklarda yer almayan bir rivayeti de İshâk b. Rahaveyh, o da Yahya b. Âdem tarikiyle Fadıl b. Mühelhel'den tahrir etmiştir.⁶⁰

Her ne kadar Hâkim hadisin isnadını sahih olarak görmüşse de, kaynaklarda rivayet senedinde yer alan Amr b. Salim'in adı ve kendisiyle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlar:

1. Hadis ve tefsir kaynaklarında Ebû Osman el-Ensârî'nin adı Amr b. Salim, Ömer b. Salim, İbn Selem, İbn Süleym ve İbn Sa'd gibi farklı şekillerde geçmektedir. Daha çok Ebû Osman el-Ensârî el-Medenî olan künyesiyle tanınmıştır.⁶¹

2. Amr b. Salim ya da yaygın künyesiyle bilinen Ebû Osman el-Ensârî tabî olup Übey b. Kâ'b'ı (ö. 33/654) idrak etmemiştir.⁶² Hadis kaynaklarında bahsedilen Amr b. Salim'in, Kasım b. Muhammed'den (ö. 107/725)⁶³ hadis naklettiği, İbn Abbas (ö. 68/687-88) ve İbn Ömer'i (ö. 73/693) gördüğü ve Übey b. Kâ'b'a hadis irsal ettiği belirtilmiştir.⁶⁴ Kasım b. Muhammed'den hadis rivayet ettiği düşünülürse çok erken yaşlar-

51 Ölüm tarihine ulaşılmadı.

52 Beyhakî, *es-Sünenü 'l-kübra*, 7/680. (Kitabu'l-iddet, 47, no:15379.)

53 Vahidî, *Esbabu nuzuli 'l-Kur'an*, 458.

54 İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 3/ 554. (Hadis no: 17104)

55 Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Amûli et-Taberî, *Cami u'l-beyan fi te'vili 'l-Kur'an*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Beirut: Müessesetü'r-risale, 2000/1420), 23/451.

56 İbn Ebû Hatim, *el-Merâsîl*, 144. (Babu'l-ayn: 522)

57 Hâkim, *el-Müstedrek 'ale's-Sahihayn*, 2/ 534. (Kitabu't-tefsir, Hadis no: 3821)

58 Beyhakî, *es-Sünenü 'l-kübrâ*, 7/ 690. (Kitabu'l-ided, 47. Hadis no: 15416)

59 Bûsîrî, *İthafü 'l-hiyere bi-zevâidi 'l-mesanidi 'l-aşere*, 6/289. (Kitabu't-tefsir: 5865)

60 Bûsîrî, *İthafü 'l-hiyere bi-zevâidi 'l-mesanidi 'l-aşere*, 6/289. (Kitabu't-tefsir: 5866)

61 Cemâlüddin Ebû'l-Haccac Yusuf el-Mizzi, *Tehzibü 'l-Kemal fi esmâi 'r-ricâl*, thk. Beşşar Avad Ma'ruf (Beirut: Müessesetü'r-risale, 1980), 34/69; Alaaddin Muğultay b. Kiliç b. Abdullah el-Bekçeri, *İkmalu tezhîbi 'l-Kemâli fi esmai 'r-ricali*, thk. Adil b. Muhammed, Üsame b. İbrahim (Kahire: el-Faruku'l-hedise li't-tiba'ti ve'n-neşir, 2001), 10/55; Ebû'l-Fida İsmail b. Ömer İbn Kesir, *et-Tekmil fi 'l-cerhi ve't-ta'dil ve ma'rifeti's-sıkat ve'd-du'afa ve'l-mecâhil*, thk. Şadi b. Muhammed b. Salim Al Nu'mân (Mansura: Mektebe İbn Abbas li'n-neşir ve't-tevzi', 2011), 3/308.

62 İbn Ebû Hâtim, *el-Merâsîl*, 144.

63 Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekr es-Siddik, halası Aişe validemizin evinde büyümüştür. Medineli meşhur yedi tâbiîn fakihinden birisidir. Yezid b. Abdülmelik'in halifeliliği döneminde vefat etmiştir. (Bkz. Şemsüddin Ebi Abdullah Zehebi, *Tehzibu tezhîb el-kemal fi esmai 'r-ricâl*, thk. Ganim Abbas Ganim, Mecdi Seyyid Emin (Kahire: el-Faruku'l-hadise li't-tiba'ti ve'n-neşir, 2004, 7/376)

64 Abdurrahmân b. Muhammed b. İdris b. Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil* (Beirut: Dar ihya'i-turasi'l-Arabi, 1952), 6/113; Mizzi, *Tehzibu 'l-kemal*, 34/69; Şihabuddin Ahmed b. Ali İbn Hacer, *Tehzibu 'l-Tehzîb* (Beirut: Daru'l-fikir, 1984), 12/146; İbn Kesir, *et-Tekmil fi 'l-cerhi ve't-ta'dil*, 3/308.

da İbn Abbas ve İbn Ömer’i gördüğü anlaşılmaktadır. Çünkü onlardan hadis işitmemiştir.

Amr b. Salim, Übey b. Kâ‘b’e yetişmediği halde hadisi bir seferinde *an*⁶⁵ tabiri ile bir seferinde de Übey b. Kâ‘b dedi ki: ⁶⁶ قال أبي بن كعب

Hadisten de anlaşılacağı üzere Amr b. Salim, birebir Übey b. Kâ‘b’tan bizzat nakletmiş görünmektedir. Oysaki arada bir inkita’ söz konusudur, zira Amr b. Salim, Übey b. Kâ‘b’ı idrak etmemiştir. İbnü’l-Arabi (ö. 543/1148), Talak suresi 4. ayetin tefsirinde Übey b. Kâ‘b hadisinin sahih olmadığını ifade etmiştir.⁶⁷

Çalışmamızda Mukâtil b. Süleyman ve Yahya b. Ziyad el-Ferrâ’nın isnad vermeden naklettiği rivayetlerin hadis kaynaklarında geçmediği sonucuna ulaştık. Fakat Bedruddîn el-Aynî’nin *Umdetu’l-karî şerh Sahihu’l-Buhârî*⁶⁸ eserinde Talak suresi 4. ayeti babı altında yapmış olduğu şerhte, ayetin nüzul sebebinden bahsederken Ferrâ, Vahidî ve Mukâtil’in tahrir ettikleri muallak hadisleri burada göstermesi dikkat çekicidir.

Talak suresi 4. ayetiyle ilgili nakledilen rivayetlerin muallak ve munkatı’ olduğu açık bir şekilde görülmüştür. Münkati’, hadis âlimlerin ittifakıyla zayıf sayılmış ve delil olarak kabul edilmemiştir.⁶⁹ Bu husus son dönemde yapılan bazı tahkik çalışmalarında da açıkça belirtilmiştir.⁷⁰

1.3. BUHÂRÎ’NİN TALAK SURESİ 4. AYETİYLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMESİ

Buhârî, Talak suresi 4. ayetinde geçen (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ), “... ve hayız görmeyenler de” ifadesini üç farklı yerde konu başlıklarına (bablara) atfetmiştir:

1. “Talak Suresi Tefsiri” konu başlığı altında, 4. ayeti şu şekilde ele almıştır: Mücahid, {إِنْ ارْتَبْتُمْ} “Eğer şüphe ederseniz” ifadesine müteallik; şayet siz kadınların hayız olup olmadığını veya hayızdan -menopoz nedeniyle- kesilenlerin ve henüz adet olmayanların -hükümlerini- bilmiyorsanız, onların iddetleri üç aydır”, demiştir. Buhârî, bu bab başlığı altında, İbn Ömer’in karısını adet döneminde boşadığını ve Hz. Peygamberin bu boşama şeklinin yanlış olduğunu bildiren rivayeti nakletmiştir.⁷¹ Fakat başlığıyla hadisin uyum problemi olduğu görülmektedir.⁷²

2. Buhârî, Talak suresi 4. ayetindeki (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ), “... ve hayız görmeyenler de” ifadesine dayanarak “Babanın küçük çocuğunu nikâhlandırması” bab başlığını koymuştur. Buna göre Allah Teâlâ ayette ergenlik öncesi iddet süresini üç ay olarak belirlemiştir. Buhârî konu başlığı altında, Aişe validemizin Peygamber efendimizle evlendiğinde kaç yaşında olduğunu, Onunla kaç yıl geçirdiğini belirten rivayete yer vermiştir.⁷³ İbn Hacer, (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ) ayetteki geçen ifadeye dayanarak yazdığı şerhte; ergenlik çağına ulaşmamış küçük kızların babaları tarafından evlendirilebileceğine dair bu ayetin iyi bir delil olabileceğini ifade etmiştir.⁷⁴ Ancak Zeylaî’nin (ö. 743/1343) *Tebyin*’de⁷⁵, Hz. Peygamberin Hz. Aişe ile olan evliliğini dönemin geçerli örfü olarak değerlendirmesi oldukça önemlidir.

65 İbn Ebi Hatim, el-Merâsîl, 144; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, 7/680, 690; Ebû’l-Fida İsmail b. Ömer b. Kesir, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-azim*, thk. Sami b. Muhammed Selame (Riyad: Daru’t-Taybe li’n-neşiri ve’t-tevzi’, 1999/1420), 8/149.

66 Salebi, Übey b. Kâ‘b ve Mukatîl’in tahrir ettiği Hallâd b. Nu‘mân rivayetlerini beraber nakletmiştir. (Bkz. Sa‘lebi, *el-Keşf ve’l-beyan ‘an tefsiri’l-Kur’an*, 9/339; Ebû Hafs Siracuddin Ömer b. Ali b. Ahmed İbnü’l-Mulakkîn, *et-Tevdih li şerhi’l-Cami’i’s-sahih*, thk. Daru’l-felah lil bahsi’l-ilmi (Dimaşk: Daru’n-nevadir, 2008/1429), 25/ 498; Bedruddin Mahmud b. Ahmed b. Musa el-Aynî, *Umdetu’l-Karî Şerhu Sahihi’l-Buhari* (Beyrut: Daru’l-ihyai’t-turasi’l-Arabi, ty.), 20/303.

67 Bkz. Muhammed b. Abdullah Ebû Bekir İbnü’l-Arabî, *Ahkâmu’l-Kur’an*, (Beyrut: Daru’l-kutubi’l-ilmiyye, 2003/1424), 4/285.

68 Aynî, *Umdetu’l-Karî Şerhu Sahihi’l-Buhari*, 20/303.

69 Efendioğlu, “Münkati’”, 32/13.

70 Vahidî, *Esbabu nuzuli’l-Kur’an*, 458 (Dipnot); İbn Hacer, *el-Meâlibü’l-âliye*, 15/359, 360; İbn Âşûr, *et-Tahrir ve’t-Tenvir*, 28/316; Selim b. İd el-Hilali, Muhammed b. Musa Âl-i Nasır, *el-İstia’b fi beyani’l-esbab*, (Demmam: Daru’l-Cevzi, 1425), 3/431. (Dipnot)

71 Buhari, Kitabu Tefsir: 65. Bab: Suretu’t-Talak. Hadis no: 4908.

72 Fatih Orum, Zeki Bayraktar, Eş-Şalâk Suresinin 4. Ayetindeki ve’l-lâ lî lem yaḥidne İfadesinin Anlam ve Yorumu Üzerine, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 55:1 (2014), s.35-69.

73 Ebû Abdullah Muhammed Buhari, *Sahihu’l-Buhari*, (Beyrut: Dar İbn Kesir, el-Yemame, 1987), 5/1983. (Kitabu’n-nikâh: 67) Babanın küçük çocuğunu nikâhlandırması babı, Hadis no: 5133.

74 Ebû’l-Fadıl Şihabuddin İbn Hacer, *Fethu’l-Bari şerh Sahihu’l-Buhari*, (Beyrut: Daru’l-marife, 1379), 9/190.

75 Osman b. Ali b. Mihcen el-Barîi Zeylaî, *Tebyinu’l-hakaik şerhu Kenzi’d-dekaik* (Kahire: Bulak, 1313), 2/135.

3. Buhârî, Talak suresi 4. ayetinde geçen « [الطلاق: ٤] “وَاللَّائِي يَبْسُنَ مِنَ الْمَحِيضِ مَنْ نَسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ” », kısmını bab başlığı olarak koyduktan sonra, Mücahid’in şu sözünü nakletmiştir: Eğer hayız olup olmadıklarını bilmiyorsanız, artık adet olmayanların iddetiyle ve (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ) (et-Talâk 65/4) “henüz hayız olmayanların iddet süreleri üç aydır”⁷⁶.

Her ne kadar İmam Buhârî’ Talak suresi 4. ayetini farklı bablar altında ele alsada, hadislerin Talak suresi 4 ayetiyle ilgili uyum problemi olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Bununla birlikte çalışmamızda Buhârî’den önce kaleme alınan hadis kitaplarında «بَابُ تَزْوِيجِ الْجَارِيَةِ» «الصَّغِيرَةِ», «Küçük kızın evlendirilmesi»⁷⁷, «مَا قَالُوا فِي الرَّجُلِ يُزَوِّجُ الصَّيِّئَةَ أَوْ يَتَزَوَّجُهَا», «Adamın küçük kızla evlenmesi veya evlendirmesiyle ilgili söyledikleri»⁷⁸ ve «بَابُ فِي تَزْوِيجِ الصِّغَارِ إِذَا زَوَّجَهُنَّ آبَاؤُهُنَّ»⁷⁹, «Babalarının küçük kızlarını evlenmesi»⁷⁹ gibi bab başlıkları konulmuşsa da, Talak suresi 4. ayetiyle ilişkilendirilmiştir. Ayrıca kaynak eserler incelendiğinde, gerek Said b. Mansur b. Şu’be (ö. 227/842)’nin *es-Sünen*’inde ve gerekse İbn Ebû Şeybe’nin *el-Musannef*’inde nakledilen rivayetlerden küçük kızların evlendirilmesi meselesinde dönemin yaygın olan örf-âdetinin yansıtıldığı anlaşılmaktadır. Fakat ilk kez Buhârî Talak suresi 4. ayetinde geçen bu ifadeyi küçük kızların nikâhlandırmasıyla ilişkilendirmiş ve Talak suresi 4. ayetindeki (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ), «... ve hayız görmeyenler de» ifadesine dayanarak “Babanın küçük çocuğunu nikâhlandırması” bab başlığını koyduktan sonra Aişe validemizin Hz. Peygamber efendimizle evliliğini bu bab altında nakletmiştir. İbn Battâl’ın (ö.449/1057), Muhelleb’ten (ö. 435/1044)⁸⁰ naklettiği bilgiye göre Buhârî, İbn Şübrüme’ye (ö. 144/761) reddiye olsun diye bu bab başlığını koymuştur, demesi de dikkat çekmektedir. Çünkü İbn Şübrüme ve bazı fakihler, bir babanın küçük çocuklarını ergenlik öncesi mutlak anlamda nikâhlandıramayacağı görüşünü savunmuşlardır.⁸¹

Araştırmamızda Mukâtil b. Süleyman ve Yahya b. Ziyad el-Ferrâ’nın tefsir eserlerinde naklettikleri rivayetler ile İbn Ebû Şeybe’nin *el-Musannef*’inde, Buhârî’nin de yukarıda belirttiğimiz bab başlığı altına Talak suresi 4. ayetinde geçen “... ve hayız görmeyenler de” ibaresini koyması, daha sonra kaleme alınan tefsir⁸² hadis şerhleri⁸³ ve fıkıh⁸⁴ kaynakları üzerinde ciddi bir etki meydana getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü sonradan kaleme alınan hadis kitapları ve şerhlerinde Talak suresi 4. ayetinde geçen ifade küçük kızların evliliği konusunda delil olarak gösterilmiştir.

76 Buhari, Kitabu’t-talak: 68. Bab: Kadınlarımızdan âdetten kesilmiş olanlar hususunda tereddüt ederseniz.

77 Ebû Osman Said b. Mansur b. Şu’be el-Horasani, *Sünenü Said b. Mansur*, thk. Habiburrahman el-A’zami (Hindistan: Daru’s-selefiyye, 1982/1403), 1/203.

78 İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 4/ 17. (Hadis no: 17338)

79 Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman Darimi, *Sünenü’d-Darimi*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani (Riyad: Daru’l-muğni li’n-neşir ve’t-tevzi’, 2000/1421), 3/1451.

80 el-Muhelleb b. Ahmed b. Ebi Sufre Esid b. Abdullah el-Esedi, Endülü’s’te yetişen hadis alimidir. Buhârî’nin el-Camiu’s-sahih’ini şerh etmiştir. Başta İbn Battal ve İbn Hacer olmak üzere birçok âlim ve fakih eserlerinde ona atıflar yapmışlardır. (Şemsuddin Ebû Abdullah Zehebi (ö. 748/1347), *Siyeru a’lami’n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetu’r-risale, 1985/1405), 17/579; Muhammed b. Abdullah b. Said es-Selmani, *el-İhata fi ehbari’l-Ğirnata* (Beyrut: Daru’l-kutubi’l-ilmiyye, 1424), 3/231.

81 Ebû’l-Hasan Ali Halef b. Abdülmelik İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhari*, thk. Ebû Temîm Yasir b. İbrâhim (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 2003/1423), 7/247; İbnü’l-Mülakkın, *et-Tevdih li şerhi’l-Camii’s-Sahih*, 24/ 408.

82 Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî el-Cessâs, *Ahkamu’l-Kur’an*, thk. Abdüsselam Muhammed Ali Şahin (Beyrut: Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1994/1415), 2/68, 69; Ebû’l-Hasen Şemsüliislam İmadüddin Ali b. Muhammed b. Ali el-Herrâsî, *Ahkamu’l-Kur’an*, thk. Musa Muhammed Ali, İzzet Abd Atiyye (Beyrut: Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1405), 2/314, 315; Ebû Muhammed Abdulmunim b. Abdurrahim, *Ahkamu’l-Kur’an*, thk. Munciyye Bintülhadi en-Neferi es-Savayhi (Beyrut: Daru İbnü Hazm, 2006/1427), 2/49.

83 Şihâbüddin Ebû’l-Abbas Ahmed b. Hüseyin er-Remlî, *Şerhu Süneni Ebi Davud*, thk. Halid er-Ribat başkanlığında bir gurup araştırmacı (el-Feyum: Daru’l-Felah lilibahsi’l-İlmi, 2016/1437), 9/430; Muhammed b. Ali b. Âdem el-İtyûbî el-Vellevi, *Zahiretü’l-ukba fi şerhi’l-Mücteba* (Riyad: Daru’l-Mi’raci’d-Devleyye li’n-Neşr, 2003/1424), 27/193; Muhammed el-Emin b. Abdullah el-Uremi el-Alevi el-Hereri, *Kevkebu’l-vehhac şerhu Sahihi’l-Müslim* (Daru’l-Minhac, Daru Tevku’l-Hamame, 2009/1430), 15/291.

84 Ebû Muhammed Abdülvehhab b. Ali b. Nasr et-Tağlibi, *el-Ma’üne ‘ala mezhebi ‘alimi’l-Medine*, thk. Hamiş Abdülhak (Mekke: el-Mektebetü’t-Ticariyye, ty.) 2/718; Abdülmelik b. Abdillâh b. Yusuf el-Cüveyni, *Nihayetü’l-matlab fi dirayeti’l-mezheb*, thk. Abdülazim Mahmud ed-Dib (Cidde: Daru’l-Minhac, 2007/1428), 15/161; Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl es-Serâhsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Daru’l-Ma’rife, 1993/1414), 4/212.

2. TEFSİR ESERLERİNİN TALAK SURESİ 4. AYETİYLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELERİ

Bu başlık altında Talak suresi 4. ayetinin ilk dönem tefsir eserlerinden başlayarak nasıl ele alındığı, gerek nüzul sebebi ve gerekse konuyla ilgili rivayetler bağlamında değerlendirilecektir.

Genel olarak İbn Abbas’a nispet edilen tefsir nüshalarında⁸⁵ Talak suresinin 4. ayetinde geçen (وَاللَّائِي لَمْ يَحْضُنَّ), “Adet görmemiş olanların“, ibaresinin tefsir edilmediğini müşahede ettik. Tabiinin büyük âlimlerinden Said b. Cübeyr’e (ö. 94/713 [?]) nispet edilen tefsirde ise, Talak suresinin 4. ayetinde geçen “إِنْ ارْتَبْتُمْ” “eğer şüphe ederseniz” lafzı üzerinde durulmuştur. İddetlerinin süresi hakkında tereddüt oluşması durumunda, bunun üç ay olduğu belirtilir.⁸⁶ Said b. Cübeyr’in öğrencisi ve tâbiîn neslinin önde gelen müfessirlerinden Mücahid b. Cebr (ö. 103/721) de hocasıyla aynı görüştedir.⁸⁷ İbn Vehb (ö. 197/813) tefsirle ilgili rivayetleri derlediği *el-Camiu’ tefsire’l-Kur’an* adlı eserinde Mücahid b. Cebr’in görüşünü olduğu gibi nakletmiştir.⁸⁸

Çalışmamız neticesinde tefsir kaynaklarında (وَاللَّائِي لَمْ يَحْضُنَّ), “Adet görmemiş olanların“, ifadesinin küçük kızlar olduğunu ilk kez söyleyenin Dahhâk (ö. 105/723) ve İsmail b. Abdirrahman es-Süddî el-Kebir (ö. 127/745) olduğunu tespit ettik.⁸⁹

Tabiîn müfessirlerinin Talak suresi 4. ayetiyle ilgili görüşlerinin, sonraki dönemde kaleme alınan tefsir eserlerinde açık bir şekilde etkisinin olduğu görülmektedir. Büyük ölçüde Dahhâk ve Süddî el-Kebir’den nakil yapan Taberî ve Zeccac, Übey b. Kâ’b hadisine ve daha önce zikrettiğimiz rivayetlere dayanarak ayetin küçük kızların iddet sürelerinin yanı sıra adet düzensizliği yaşayan kadınları da kapsadığını ilave etmişlerdir.⁹⁰

Taberî, ayette geçen (إِنْ ارْتَبْتُمْ) “eğer şüphe ederseniz” lafzına açıklık getirmek için tabiîn âlimlerinden aktarılan rivayetleri sıralamıştır. Tekrar olmaması açısından, Taberî’nin naklettiği ve farklı olduğunu düşündüğümüz bir rivayetini vermekle yetineceğiz:

Zühri, (إِنْ ارْتَبْتُمْ) “şüphe ederseniz” lafzı için dedi ki: Yaşlılık nedeniyle adetten kesilen kadın tereddüt ederse, iddeti üç aydır. Fakat hayızdan kesilen genç bir kadınsa, hamile olup olmadığını anlamak için bir süre bekler. Hamile olduğu anlaşılırsa, iddeti çocuğunu doğurunca biter. Ancak hamileliğiyle ilgili bir belirtisi yoksa en fazla bir yıl beklemesi gerekir.⁹¹

Bundan sonraki süreçte müfessirler, ayetin küçük kızların üç ay iddet müddetiyle birlikte adet düzensizliğine bağlı durumlara ve onunla ilgili hükümlere de değinerek, sahabe ve tabiîn dönemi fakihlerinden gelen rivayetleri biraz daha detaylandırmaya çalışmışlardır. Tahâvî (ö. 321/933), Cessâs (ö. 370/981), Ebû Bekir İbnü’l-Arabî (ö. 543/1148) ve Kurtubî gibi ahkâm tefsiri müfessirleri, selefî görüşünden ayrılmamakla birlikte, Talak suresi 4. ayetinde zikredilen kadınların iddet süresiyle ilgili sahabe ve tabiînden nakledilen bazı rivayetlere dayanarak ayetin babanın küçük kızını evlendirebileceğini, ergenlik öncesi boşanmaları durumunda üç ay iddet bekleyeceklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca emzirme ya da herhangi bir nedenden dolayı adet gecikmesi yaşayan kadınların durumundan bahsetmişler ve mezheplerin iddet süresiyle ilgili hükümleri açıklamışlardır.⁹² Bu bağlamda Tahâvî, *Ahkamu’l-Kur’an*’ında İbn Vehb tarikiyle Said b. Mü-

85 Abdullah b. Abbas, *Tefsiru İbn ‘Abbas*, thk. Raşid Abdulmunim er-Recal (Beyrut: Müessesetü’l-kutubi’s-sekafiyye, 1991/1411), 491; Abdullah b. Abbas, *Tefsiru İbn ‘Abbas ve merviyatuhu fi’l-tefsir min kutubi’s-sünne*, thk. Abdülaziz b. Abdullâh el-Humeydi (Mekke: Camiatu Ummi’l-Kura Yay.), 891; Suûd b. Abdullah el-Funeysan, *Merviyat Ummi’l-Mu’minin ‘Aişe, fi’l-tefsir* (Riyad: Mektebetü’t-Tevbe, 1992/1413), 412.

86 Muhammed Eyyûb Muhammed Yûsuf Ali Süleyman, *Merviyât Sa’id b. Cübeyr fi’l-tefsir min evveli sureti Yunus ila ahiri’l-Kur’ani’l-Kerim*, (Medine: el-Camiatü’l-İslamiyye bi’l-Medineti’l-Münevver, Doktora tezi, 1408), 787, 788.

87 İbn Cebr, Mücahid, *Tefsir el-İmamu Mücahid b. Cebr*, thk. Muhammed Abdüsselam Ebû’n-Nil (Medinetu Nasr, Kahire: Daru’l-fikri’l-İslami’l-hadise, 1410/1989), 663.

88 Ebû Muhammed Abdullah İbn Vehb, *Tefsiru’l-Kur’ân*, thk. Miklos Muranyi (Beyrut: Daru’l-Ğarbi’l-İslami, 2003), 2/47.

89 Ebû Kasım Dehhak, *Tefsiru’d-Dehhak*, thk. Muhammed Şükri Ahmed (Kahire: Daru’s-Salam, 1999/1419), 874; Ebû Muhammed İsmail b. Abdirrahman es-Süddî el-Kebir, *Tefsiru’s-Suddi el-Kebir* (el-Mansura: Daru’l-vefa, 1993/1414), 456.

90 Taberî, *Camiu’l-beyan fi te’vili’l-Kur’an*, 23/450; Zeccâc, *Me’ani’l-Kur’an ve i’rabuh*, 5/185.

91 Taberî, *Camiu’l-beyan fi te’vili’l-Kur’an*, 23/450.

92 Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed Tahâvî, *Ahkamu’l-Kur’an*, thk. Sadettin Ünal (İstanbul: İSAM, 1998/1418), 2/331, 332; Cessâs, *Ahkamu’l-Kur’an*, 2/68, 69- 3/610, 611; İbnü’l-Arabî, *Ahkamu’l-Kur’an*, 4/ 284, 285; Kurtubî, *el-Cami’ li-ahka-*

seyyib'ten (ö. 94/713) naklettiği Hz. Ömer'in içtihadına göre, boşanan bir kadının bir ya da iki kez adet olduktan sonra adetinin kesilmesi durumunda dokuz ay, hamile olduğu anlaşılması durumunda ise doğuruncaya kadar bekler. Hamile olmadığı anlaşılması durumunda, dokuz aydan sonra üç ay iddet bekler, ondan sonra evlenebilir. Tahâvî'nin, Hemmam b. Yahya'dan (ö. 163/779) tahrir ettiği diğer bir rivayete göre, Katade'ye: Bir kadın iki ayda iki kez hayız olduktan sonra adetten kesilirse ve bir yıl boyunca adet olmuyorsa (durumu nedir?), diye soruldu. O da dedi ki: İkrime'nin iddiasına göre İbn Abbas bunun “şüpheli bir durum” (ريبية) olduğunu söylemiştir.⁹³

Bu konuyla ilgili dikkat çeken bir diğer rivayet de Tahâvî, Cessâs ve Kurtubî'nin eserlerinde naklettikleri Yahya b. Hibban rivayetidir.⁹⁴ Bu rivayete göre İbn Hibbân'ın dedesi İbn Munkiz iki eşinden birisini boşamış, iddet bekleyen karısının çocuğunu emzirmesinden dolayı 8-9 ay boyunca hiç adet olmamıştır.⁹⁵ Cessâs ise, Katade'den nakledilen rivayete dayanarak yılda bir kez hayız olan kadınların şüphe (ريبية) nedeniyle iddet sürelerinin üç ay olduğunu söylemiştir.⁹⁶ Kurtubî de, Iraklı fakihlerin, ömründe bir kez dahi olsa hayız olan kadınların iddet süresinin üç ay olduğu görüşünde olduklarını söylemiştir.⁹⁷ Bu da o dönemde bazı kadınların ya hiç adet olmadıklarını veya emzirme gibi bazı nedenlerden dolayı düzensiz adet sorununu yaşadıklarını (sekonder amerde) ve Talak suresinin 4. ayetinin adet olmayanları da kapsadığını göstermektedir.

Ancak araştırmamız esnasında Ebû Hayyan'ın (ö. 745/1344) tefsirinde -büyük oranda Taberî ve Zeccac'dan alıntılar yapmasıyla birlikte- daha önce tefsir eserlerinde değinilmeyen farklı bir görüşe yer verdiğini gördük. Ebû Hayyan, söz konusu ayetin küçük kızlarla birlikte daha önce hayatında hiç adet olmayan kadınları da kapsadığını ilk kez açık bir şekilde ifade etmiştir.⁹⁸ Daha sonraki dönemlerde Âlûsî (ö. 1270/1854)⁹⁹, Sa'dî (ö. 1376-1956)¹⁰⁰ ve Hereri (ö. 1441/2019)¹⁰¹, Ebû Hayyan'ın bu görüşünü tefsirlerinde nakletmişlerdir. Sa'dî ve Muhammed Ali es-Sayis, tefsirlerinde ergenlik dönemine ulaştığı halde, herhangi bir nedenden dolayı hiç adet olmayan kadınların yaşlılar gibi üç ay iddet bekleyeceğini söylemişlerdir.¹⁰²

Her ne kadar tefsir eserlerinin büyük bir kısmı rivayetlere ve dönemlerinin örf-adetlerine dayanarak ayetin küçük kızlarla ilgili olduğunu ifade etmişler de, naklettikleri bazı rivayetlerde emzirme, hamilelik ve diğer bazı nedenlerden dolayı adet düzensizliğine bağlı aylarca veya yıllarca adet görmeyenleri zikretmemiş olmaları dikkat çekicidir. İbn Abbas'a adet düzensizliği yaşayan kadının durumu sorulunca, onun “bu şüphedir” demesinden hareketle, ayetin adet düzensizliği yaşayanları veya adet olmayanları da kapsadığını anlamak hiç de zor bir durum değildir. Fakat bunun dile getirilmemesinin nedeninin nakledilen rivayetlerden kaynaklandığını düşünüyoruz.

Ayrıca çalışmamızın sonucunda, tefsir eserlerinin büyük kısmının, Talak suresindeki 4. ayeti ele alırlarken, Hz. Peygamber Efendimiz'in Aişe validemizle olan evliliğiyle irtibatlandırmadıkları görülmüştür.¹⁰³

mi'l-Kur'an, 18/162, 164.

93 Tahâvî, *Ahkamu'l-Kur'an*, 2/331, 332.

94 Tahâvî, *Ahkamu'l-Kur'an*, 2/333; Cessâs, *Ahkamu'l-Kur'an*, 3/610; Kurtubî, *el-Cami' li-ahkami'l-Kur'an*, 18/164.

95 Elbanî, Yahya b. Hibbân'ın dedesini idrak etmediğini, vefatının ardından iki yıl sonra doğduğunu ifade etmiştir. Hadisin senesinde inkita olduğunu ve bundan dolayı zayıf olduğuna hükmetmiştir. Bkz. Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, *İrvâ'u'l-galil fi tahrîci eĥâdîsi Menâri's-sebîl* (Beyrut: el-Mektebu'l-İslami, 1979/1399), 7/201.

96 Cessâs, *Ahkamu'l-Kur'an*, 3/610.

97 Kurtubî, *el-Cami' li-ahkami'l-Kur'an*, 18/164.

98 Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhiĥ*, thk. Sıdkı Muhammed Cemil (Beyrut: Daru'l-Fikir, 1420), 10/199, 200.

99 Şihabuddin Mahmud b. Abdillâh Âlûsî, *Ruhu'l-me'ani fi tefsiri'l-Kur'ani'l-'azim ve's-seb'i'l-mesani*, thk. Ali Abdülbari Atiyye (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415), 14/332, 333.

100 Abdurrahman b. Nasir es-Sa'dî, *Teysiru'l-kerimi'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan*, thk. Abdurrahman b. Mea'la el-Luveyhik (Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 2002/1423), 871.

101 Muhammed Emin el-Hereri, *Hadaiku'r-ravhi ve'r-rayhan fi ravabi ulumi'l-Kur'an* (Beyrut: Daru Tavki'n-Necat, 2001/1421), 29/419.

102 Sa'dî, *Teysiru'l-kerimi'r-rahman fi tefsiri kelami'l-mennan*, 870; Muhammed Ali es-Sayis, *Tefsiru Ayati'l-Ahkâm*, thk. Naci Süveydan (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye li't-Tiba'a ve'n-Neşir, 2002), 782.

103 Ahkâm tefsirleri sahiplerinden Cessâs, Kiyâ el-Herrâsî ve İbnü'l-Feres ayetin, küçük kızlarla evliliğin caiz olduğuna ve Hz. Peygamber Efendimiz'in Aişe validemizle evliliğini bu ayete delil göstermişlerdir. Bkz. Cessâs, *Ahkamu'l-Kur'an*, 2/69;

Mukâtil, Ferrâ ve Taberî'nin yanı sıra günümüzde yazılan tefsirlerin birçoğu, genel olarak Übey b. Kâ'b hadisi yanında, isnadı olmayan Hallad ve Muaz hadisini delil olarak göstermişlerdir.

3. DÖNEMİN ÖRF VE KÜLTÜRÜNÜN NAKLEDİLEN RİVAYETLERE ETKİSİ

Her ne kadar tefsir, hadis ve esbab-ı nüzul kaynaklarında Hz. Peygamber'e nispet edilen söz konusu rivayetler isnad açısından münkati olup zayıf olarak değerlendirilmiş olsalar da, bu durum Hz. Peygamber döneminde küçük yaştaki kız çocuklarıyla -ergenlik öncesi- evliliğin olmadığını göstermez.¹⁰⁴ Said b. Mansur'un *es-Sünen*'inde, İbn Ebû Şeybe'nin *Musannaf*'inde ve diğer kaynaklarda geçen rivayetlerden anlaşılan o ki, Hz. Peygamber ile sahabenin evlilikleriyle alakalı nakledilen rivayetler tamamen dönemin örf-âdetinden bahsetmekte¹⁰⁵ ve bununla ilgili rivayetlerin bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Çünkü o devirde farklı coğrafyalarda, kadim din ve kültürlerde de küçük yaştaki kızlarla evliliğin yapıldığı bilinmektedir.¹⁰⁶ Hatta yakın dönemlere kadar bu kültür devam etmiştir. Ayrıca Zeylaî'nin, Hz. Aişe'nin Hz. Peygamber Efendimizle evliliğini dönemin geçerli olan örfüne bağlaması¹⁰⁷ bu görüşümüzü teyit etmektedir. Dolayısıyla ilk eserlerde Talak suresi 4. ayetinde geçen (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ) “... ve hayız görmeyenler de” ifadesinin ergenlik çağına ulaşmamış küçük kızlar olarak nitelendirilmesi gayet doğal karşılanmalıdır. Çünkü fakihler ictihadlarını -kendi dönemlerinde- toplumsal teamüllerin temelini oluşturan örf-adet anlayışı üzerine bina etmişlerdir. Mezhep imamlarının eski ve yeni görüşlerinde veya zamanın değişmesi nedeniyle mezhep fakihlerinin bazı konularda kendi mezhep imamlarına ya da mezhebinin görüşüne muhalefet etmesinin altında yatan neden de budur. Bu açıdan bakınca, Hz. Peygamber ve sahabenin bu örf-adetten beslenmesinin gayet tabii bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in o dönem Hicaz bölgesinde yaşayan, oranın örf-adetleri gereği veya eş seçimi gibi kişisel tercihleri sebebiyle yaptığı muameleler, tamamıyla beşeri sıfatıyla yaptığı davranışlar olduğu unutulmamalıdır.¹⁰⁸ Bu uygulamaların inanç, ibadet ya da doğrudan nübüvvet yönüyle ilgisi olan tasarruflardan farklı değerlendirilmesi gerekmektedir. Gazzâlî (ö. 505/1111) bu konuyla ilgili, Hz. Peygamber'i birebir taklit etmenin sünnet anlayışından uzak olduğunu ifade ederek şöyle demiştir: Bazı muhaddisler bütün fiillerinde Hz. Peygamber'e benzemenin sünnet olduğunu zannetmişlerdir ki, bu yanlıştır.¹⁰⁹ Nitekim Dehlevî (ö. 1176/1762) de, *Hüccetullahi'l-baliğa* adlı eserinde; risalet tebliği kabilinden olmayan sünnet konusu altında¹¹⁰, Hz. Peygamber (s.a.v)'den şu hadisi nakletmiştir:

«إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ، إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ دِينِكُمْ فَخُذُوا بِهِ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ رَأْيِي، فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ»¹¹¹

“Ben de sadece sizin gibi bir insanım. Size dininizden bir şey emrettiğim zaman onu alın, size kendi görüşümden bir şey emrettiğim zaman, ben de ancak bir insanım”. Karadavi, *el-Canibu't-teşri'i fi's-sünneti'n-Nebeviyye (Nebevi Sünnetin Teşri Yönü)* adlı çalışmasında sünnetin teşri yönünü değerlendirirken şunu söylemiştir: Aslında bugün sünnet olarak bilinen birçok davranış teşrii nitelikli olmayıp, Hz. Peygamber'in beşer sıfatıyla, örf-adet veya yaradılış gereği edinmiş olduğu tecrübe, bilgi birikimi ve o dönemin ortamına uygun Arap adetlerine dayanmaktadır.¹¹²

Kiyâ el-Herrâsî, *Ahkamu'l-Kur'an*, 2/315; İbnû'l-Feres, *Ahkamu'l-Kur'an*, 2/49.

104 Şâfiî, Ebû Abdullah Muhammed b. İdrîs, *el-Um*, Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1990/1410, 7/163; Serahsi, *el-Mebsut*, 4/212, 214; Zeylaî, Osman b. Ali, *Tebyinü'l-hakaik şerh Kenzu'd-dekaik ve haşiyetu's-Şilbiyy*, (Bulak, Kahire: el-Matbaatü'l-Kübra el-Emiriyye, 1313), 2/135.

105 Mukatil, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, 4/364, 365; Şâfiî, *el-Um*, 7/163; Ebû Osman Said b. Mansur, *Sünenu Said b. Mansur*, 1/203; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 4/17. (Hadis no: 17338-17343); Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/534.

106 Nuh Arslantaş, *İslam Dünyasında Samiriler -Osmanlı Dönemine Kadar-* (İstanbul: İz Yay., 2010), 140; Kasım Ertaş, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Diyarbakır Ermenileri* (İstanbul: Rağbet Yay., 2015), 77-80; Hammet Arslan, Manu Kanunnamesi'nde Evlilik, (İstanbul: Mîlel ve Nihal inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi, cilt 10, sayı 1, Ocak-Nisan 2013), 106; Bkz. Pari Alaskarova, *İlahi Dinlerde Kadının Statüsü* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 16.

107 Zeylaî, *Tebyinü'l-hakaik şerhu Kenzi'd-dekaik*, 2/135.

108 İhsan Arslan, *Hz. Aişe'nin Evlilik Yaşı Örf mü, Din mi?* (Trabzon: Trabzon İlahiyat Dergisi, 6/1 (Bahar 2019): 37-72, 52.

109 Ebû Hâmid Muhammed Gazzâlî, *el-Menhûl min ta'likati'l-usûl*, thk. Muhammed Hasan Hitû (Beyrut: Daru'l-Fikiri'l-Mua'sir, Dımaşk: Daru'l-Fikir, 1998/1419), 312.

110 Şah veliyyullah Dihlevî, *Hüccetullahi'l-baliğa*, thk. Seyyid Sabık (Kahire: Daru'l-Cil, 2005/1426), 1/223, 224.

111 Müslim, *Kitabu'l-Fedail*, 140.

112 Yusuf Karadavî, *el-Canibu't-teşri'i fi's-sünneti'n-Nebeviyye*, (Katar: Mecelletü merkezi'l-Buhusi's-Sünne ve's-Sire,

Dolayısıyla Toplumsal birliğin temin edilmesinde önemli rol oynayan örf, zamanla değişebilir veya değişen şartlara uyarlanmasının zor oluşu ya da farklı yorumlanması çeşitli problemleri de beraberine getirmiştir. Konuya bu zaviyeden bakıldığında, rivayetlerde yer alan bu davranışın dini bir bilgi olmasından ziyade örf-adet bağlamında değerlendirilmesi daha sağlıklı olacaktır. Fakihlerimiz elbette bilgi ve birikimlerini, kendi dönemlerinin doğrularını nakletmeye gayret göstermişler ve üzerlerine düşen görevleri fazlasıyla yerine getirmişlerdir. Fakat geçmişin geleneğini, örf ve kültürünü günümüze taşımak beraberinde yanlış okuma ve davranışları ortaya çıkarmıştır. Hadis okumalarında geleneği kutsamak yerine onu farklı bir bakış açısıyla değerlendirerek, günümüz problemlerine çözüm bulmak, değişen örf-adetler bağlamında değerlendirmemiz elzem görünmektedir.

4. FIKIH KAYNAKLARINDA HAYZIN MAHİYETİ VE HAYIZ OLMAYAN KADINLARLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

Çalışmamızda şimdiye kadar Talak suresi 4. ayetinde geçen “... ve hayız görmeyenler de” ifadesinde kastedilen manayı daha iyi anlamak için hadis ve tefsir kaynaklarında nakledilen rivayetleri ve rivayetlerle ilgili görüşleri değerlendirmeye çalıştık. Bu kısımda ise mevzunun fıkıhla ilgili klasik ve modern eserlerde nasıl ele alındığı üzerinde durulacaktır. Bundan dolayı öncelikle hayzın mahiyetini ve hayız olmayan kadınlarla ilgili görüşlere yer verdikten sonra, adet olmayan ve adet düzensizliğini yaşayan kadınların durumuyla ilgili görüşlere yer verilecektir.

4.1. FIKIH ESERLERİNDE HAYZIN MAHİYETİ

Hayız, sözlükte akmak, taşmak, çıkan kan gibi anlamları ifade etmektedir. Halk arasında regl veya aybaşı olarak da bilinir. Hayzın terim anlamı ise, sağlıklı bir kadının buluş çağına girmesinin akabinde rahminden bir hastalık veya doğum nedeni olmaksızın belirli vakitlerde çıkan kandır.¹¹³ Ergenlik dönemiyle başlayan bu fizyolojik olay menopoz dönemine kadar devam etmektedir. Bu paralelde rahmin iç yüzünü kaplayan zar pul pul dökülür, rahim içindeki damarlarda açılmalar oluşur ve bu da kanamaya sebebiyet verir. Böylece gebelik için hazırlanan rahim içi dokusu da kanla birlikte vücuttan dışarı atılmaktadır. Keza kadın vücudu her ay kendini hamileliğe hazırlamaktadır. Dolayısıyla sağlıklı kadının her ay yaşadığı adet dönemi rahim içi dokusunun dökülüp bir sonraki ay kendini yenilemesi döngüsüdür.¹¹⁴

Kızların hangi yaştan itibaren adet göreceği konusunda Kur'an ve Sünnet'te açık bir hüküm bulunmamaktadır. Vakıada adet olmanın, çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemiyle birlikte başladığı bilinmektedir.¹¹⁵ Yapılan araştırmalarda adet görme yaşı üzerinde genetik etkinin, çevresel etkenin, yaşanan zaman diliminin, sosyo ekonomik düzeyin, coğrafi bölgenin, iklimin, kırsal-kentsel yerleşimin, beden yapısının, ırk ve etnik kökenin¹¹⁶ etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.¹¹⁷ Bu açıdan İslam hukukçuları, birçok dini ve hukuki hükümleri yakından etkilemesi nedeniyle ilk adet (menarş)¹¹⁸ görme yaşı ile son bulduğu sınırı belirleme yönünde büyük çaba sarf etmişlerdir. Buna paralel olarak fakihler hocalarından almış oldukları bilgilerle ve toplumu gözlemlemeleri sonucu kazandıkları tecrübeler ışığında bazı içtihatlarında bulunmuşlardır. Genel itibarıyla klasik dönemde telif edilen hadis ve fıkıh eserlerinde adet olmanın asgari yaşı dokuz olarak gös-

Sayı: 3, 1988/1407), 53, 93, 98.

113 Kemâluddîn Muhammed b. Abdilvâhid İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, (Daru'l-Fikr, ty.), 1/160; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed Şirbîni, *Muğni'l-mühtâc ila ma'rifeti meâ'nî elfazi'l-Minhâc*, (Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994/1415), 1/277; Yunus Vehbi Yavuz, “Hayız”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998), 17/51.

114 Yavuz, “Hayız”, 17/51; <https://letspepapp.com/adet-nedir-adet-gorme-yasini-etkileyen-faktorler> (04.09.2020)

115 Yavuz, “Hayız”, 17/52.

116 Bazı araştırmalarda zenci kızların menarş yaşının beyaz kızlardan daha erken olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Figen Çok, Ergen Kızlarda İlk Ayhali (Ankara: *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1988) Cilt 21, Sayı 1, 194; H. Nurçin Saka, Olcay Neyzi, Puberte başlangıç yaşı değişiyor mu? (İstanbul: *Türk Pediatri Arşivi*, 2005), 40: 7- 14.

117 Figen Çok, Ergen Kızlarda İlk Ayhali, 194, 195.

118 (<https://www.gebe.com/menars-nedir>) 03.03.2022

terilmiştir.¹¹⁹ Tanınmış Hanefi fakihlerinden Bâbertî'nin, bazı âlimlerden naklettiğine göre kızlarda ilk adet olma altı, yedi, dokuz ve on iki gibi yaşlardır.¹²⁰ Jinekologların yaptığı bazı araştırmalar sonucunda çok sık yaşanmasa da 4-5 yaşlarındaki küçük kız çocuklarının adet kanaması gördüğü vakaların bulunduğu tespit edilmiştir.¹²¹ Fakat kız çocuklarının dokuz yaşından önce hayız olması erken adet görme olarak nitelendirilmiş ve çoğu zaman bir sorun olarak görülmüştür.¹²² Günümüzde yapılan bazı çalışmalarda adet görmenin 10-12 yaş aralıklarında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 15-16 yaşlara gelindiği halde hayız olmamak bir sağlık sorununun varlığına işaret olarak kabul edilmiştir.¹²³

Kadının hangi yaştan itibaren ayise veya günümüz ifadesiyle menopoz dönemine gireceği konusunda Kur'an ve Sünnet'te açık bir hüküm mevcut değildir. Ergenliğin başlangıcını etkileyen bazı faktörler olduğu gibi adetten kesilme yaşını da tetikleyen ırk, bünye yapısı, genetik yapı, sosyo ekonomik düzey, coğrafi bölgenin, iklimin, kırsal-kentsel yerleşimin ve beden yapısı gibi sebepler bulunmaktadır. Mezhep hukukçuları, fıkhi hükümlere etkisi nedeniyle adetten kesilme (menopoz) yaşıyla ilgili elde ettikleri deneyimlerden yola çıkarak bazı fetvalarda bulunmuşlardır. Mezhepler açısından incelediğimizde görüşler şöyledir:

Hanefi mezhebi içerisinde ayiselik yaşıyla ilgili elli, altmış, altmış üç gibi görüşler bulunsa da mezhebin çoğunluğu elli beş yaş üzerinde görüş birliğine varmıştır ve mezhebin fetvası da bu yöndedir.¹²⁴

Maliki hukukçuları menopoz yaşını tespit etmeye çalışırken kendi buldukları coğrafya gereği elli, altmış ve mezhep imamından nakledilen yetmiş yaşını göstermişlerdir.¹²⁵

Şâfiî mezhebi, ayise yaşı için en düşük elli ve en fazla seksen beş yaşını göstermeleriyle birlikte aşıretindeki kadınların menopoz yaşının dikkate alınmasının gerekeceğini de ilave etmişlerdir.¹²⁶ Bazı Şâfiî hukukçuları ise genel anlamıyla kadınların altmış iki yaşında menopoz olabileceğini ve bu yaştan önce olmayacaklarını vurgulamışlardır.¹²⁷

Hanbeli hukukçuları da ayise yaşının elli veya altmış olduğunu söylemişlerdir.¹²⁸

Görüldüğü kadarıyla mezhep hukukçuları yaşadıkları dönemin şartlarını göz önüne alarak menopoz yaşıyla ilgili birbirine yakın fetvalarda bulunmuşlardır. Buna göre ayiselik çağına giren kadın adetten kesilmişse artık ayise hükmünde olduğu söylenmektedir.¹²⁹

119 *Sünen Tirmizi*, Nikâh:9; Ebûbekir Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali Beyhakî, *es-Sünenü'l-kubra ve fi zeylihi'l-Cevahiru'n-naki* (Haydarabat: Meclisu Dairetu'l-Mearifi'n-Nizamiyye el-Kaine fi'l-Hind bi Beldeti Haydarabad, 1344), 1/319; el-Hüseyn b. Mesud el-Beğavî, *Şerhu's-Sünen* (Dimaşk-Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami, 1983/1403), 9/79; Alâüddîn Ebû bekir b. Mes'ûd b. Ahmed Kâsânî, *Bedaiu's-senâi' fi tertibi's-şerâi'* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1986/1406), 1/41; Nevevî, *el-Mecmû' şerhi'l-Mühezzeb*, 2/373.

120 Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Babertî, *el-İnâye şerh el-Hidaye*, (Daru'l-Fikr), 1/164.

121 <http://jinekoloji.com/kizlar-adet-gormeye-kac-yasinda-baslar> (04.09.2020); <https://letspepapp.com/adet-nedir-adet-gorme-yasini-etkileyen-faktorler/> (04.09.2020)

122 <http://jinekoloji.com/kizlar-adet-gormeye-kac-yasinda-baslar> (04.09.2020); <https://letspepapp.com/adet-nedir-adet-gorme-yasini-etkileyen-faktorler/> (04.09.2020)

123 <http://jinekoloji.com/kizlar-adet-gormeye-kac-yasinda-baslar> (04.09.2020); <https://letspepapp.com/adet-nedir-adet-gorme-yasini-etkileyen-faktorler/> (04.09.2020)

124 Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz Burhânüddîn el-Buhârî, *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-Fıkhi'n-Nu'mânî*, thk. Abdülkerim Sami el-Cundî (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004/1424), 3/458; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakaik şerhu Kenzi'd-dekaik*, 2/135; Bâbertî, *el-İnâye şerh el-Hidaye*, 1/164.

125 Osman b. Ömer b. Ebî Bekr b. Yûnus b. el-Hâcîb, *Câmi'u'l-ümmehât*, thk. Abdurrahman el-Ehder el-Ehderi (el-Yemame li't-tiba' ve'n-Neşir, 2000/1421), 75; Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs el-Karâfî, *ez-Zehire*, thk. Muhammed Hacı (Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslami, 1994), 1/384; Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed el-Hattâb er-Rua'ynî, *Mevâhibu'l-celîl fi şerhi muhtasari'l-Halîl* (Daru'l-Fikir, 1992/1412), 1/367.

126 Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî, *Tuhfetu'l-muhtâc fi şerhi'l-Minhâc* (Mısır: Mektebetu't-Ticariyyeti'l-Kübra, 1983/1357), 8/238.

127 Ebû İshâk İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb fi fihî'l-imami's-Şâfiî'* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ty.), 3/121; Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, 18/136.

128 Mer'î b. Yûsuf b. Ebî Bekr b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Kermî'l-Makdisî, *Delîlu'l-talib lineyli'l-metâlib*, thk. Ebû Kuteybe Nazir Muhammed el-Feryabi (Riyad: Daru't-Taybe li'n-Neşir ve't-Tevzi', 2004/1425), 281; Abdülkadir b. Ömer b. Abdülkadir b. Ömer b. Ebi Teğleb b. Salim et-Teğlebi, *Neylu'l-marib bi şerhi Delîlu'l-talib*, thk. Muhammed Süleyman Abdullah el-Eşkar (Kuveyt: Mektebetü'l-Felah, 1983/1403), 2/273.

129 Yavuz, “Hayız”, 17/52.

Son dönemlerde yapılan araştırmalarda dünya genelinde menopoz yaşının 45-55 yaşları arasında olduğu, coğrafik ve ırklar arasında değişkenlik bulunduğu rapor edilmiştir.¹³⁰ Bu da bize ilk adet olma ve menopoz yaşının bazı nedenlere bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir.

4.2. FIKIH ESERLERİNDE HAYIZ OLMAYAN KADINLARLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

Daha önce belirttiğimiz üzere hayız, kadının rahminden belirli aralıklarla gelen bir döngü olup bazı ibadetlerin yerine getirilmesine engel teşkil eden kandır. Ahzab suresinde geçen ayette eğer kadın nikâhlandıktan sonra kendisine dokunulmadan boşanma meydana gelirse iddet beklemesine -hayız kanı görmesine- gerek olmadığı bildirilmiştir. el-Ahzâb 33/49. Bunun dışında Kur'an'da kadınların hayız kanı görmesiyle ilgili şu ayetler bulunmaktadır:

1- Hayzın bir çeşit eza olduğu, bu dönemde kadınlarla cinsi münasebetten uzak kalınmasının gerektiği, el-Bakara 2/222.

2- Boşanmış adet gören kadınların üç dönem (hayız veya temizlik süresi) iddet bekleyecekleri, el-Bakara 2/228.

3- Adetten kesilen yaşlı kadınlarla, hayız olmayan kadınların iddet sürelerinin de üç ay olduğu belirtilmiştir. et-Talâk 65/4.

Ayetlerden de anlaşıldığı üzere hayız konusu, ibadet ve hukuki sorumluluğun başlangıcını teşkil ettiği için fıkıh eserlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Fıkıh kaynaklarında nakledilen rivayetlere dayanarak Talak suresi 4. ayetinde geçen (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ), “adet görmemiş olanların” ifadesinin henüz hayız olmayan küçük kızlara delalet ettiğini ifade etmeleriyle birlikte, aynı zamanda adet düzensizliği ve ömründe hiç adet olmayan kadınların durumunu da ele alarak bunlarla ilgili çeşitli fetva ve icthadlarda bulduklarına dair birçok misal bulunmaktadır. Bu açıdan mezheplerin genel itibarıyla hiç adet olmayan kadınlarla, adet düzensizliği yaşayan kadınların iddet süreleriyle ilgili şu görüşleri bulunmaktadır:

a) Buluş çağını aştığı halde ömründe hiç hayız (regl) olmayan kadının iddet süresinin üç ay olduğu:

Hanefilerin¹³¹, bir görüşüne göre Malikilerin¹³², Şâfiîlerin¹³³, bir görüşüne göre Hanbelilerin¹³⁴ ve Zahirilerin¹³⁵ içtihatları bu yöndedir.

Delilleri: Talak suresi 4. ayetidir. Ayette geçen (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ), “ve hayız görmeyenler” ifadesidir.

İmam Malik'e (ö. 179/795), eşi kendisini boşadığı halde 20 yıl veya 30 yıl hiç adet olmayan kadının iddeti sorulunca, Talak suresi 4. ayetinde geçen (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ) lafzı delil göstererek üç ay iddet bekleyeceğini söylemiştir. Akabinde: 20 yaşına ulaştığı halde hayız olmamışsa üç ay mı iddet bekleyecek? diye sorulunca, evet yanıtını vermiştir. İmam Malik, kocası tarafından boşanmış yirmi yaşından küçük veya büyük, ömründe hiç hayız olmamış kadının iddetinin Talak suresi 4. ayeti hükmü gereğince üç ay olduğunu belirtmiştir.¹³⁶

İmam Muhammed (ö. 189/805), doğumundan beri 30 yıldır hiç hayız olmayan kadının kocası tarafından boşandığı takdirde, Talak suresi 4. ayetinde geçen (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ) ifadeyi delil göstererek iddet sürelerinin üç ay olduğunu ifade etmiştir.¹³⁷

130 Nülüfer Güney, *Park Sağlık Ocağı Bölgesinde 35 Yaş Ve Üzeri Kadınlarda Menopoz Yaşı ve Perimenopozal Semptomların Tespiti* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 9.

131 Ebû'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr el-Kadıhan, *Şerhu'l-Câmi'i's-sağir*, (Mekke: Ümmü'l-Kura Üniversitesi, Doktora Tezi, 1422/1423), 2/835; Ebû'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr el-Kadıhan, *Fetava Kadıhan*, thk. Salim Mustafa el-Bedri (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009), 1/499; Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî*, thk. Abdülkerim Salim el-Cundi (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004/1424), 3/462; Zeylaî, *Tebyinu'l-hakaik*, 3/27.

132 Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî, *el-Müdevvene* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994/1415), 2/9.

133 Şâfiî, *el-Um*, 5/230; Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, 18/141, 144; Ebû Zekerriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Ravdatü't-talibin ve 'umdetü'l-müftin*, thk. Züheyr eş-Şaviş (Beyrut, Amman: el-Mektebu'l-İslami, 1991/1412), 8/370.

134 Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed İbn Kudâme, *el-Kâfi fi fikhi'l-İmam Ahmed* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994/1414), 3/199.

135 Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-asar* (Beyrut: Daru'l-Fikr), 10/45.

136 Malik, *el-Müdevvene*, 2/9.

137 Kadıhan, *Şerhu'l-Cami'i's-sağir*, 2/835.

İmam Şâfiî (ö. 204/820) de, kadın yirmi veya daha fazla bir yaşa ulaştığı halde adet olmamışsa üç ay iddet bekleyeceğini söylemiştir.¹³⁸

el-Kafi'de, Hanbeli mezhebin bir rivayetine göre eğer kadın 15 yaşına ulaştığı halde hiç adet olmamışsa üç ay iddet bekler ifadesi geçmektedir.¹³⁹

b) Daha önce bir veya iki kez hayız olmuş sonra herhangi bir nedenden dolayı adetten kesilmiş kadının iddet süresinin bir yıl olduğu:

İmam Malik ve Hanbeli mezhebinin bir görüşüne göre daha önce bir iki kez hayız olmuş bir kadın daha sonra herhangi bir nedenden dolayı adetten kesilmişse, diğer bir ifadeyle adet düzensizliği yaşıyorsa, iddet süresi bir yıldır. Bu sırada kadın öncelikle hamilelik şüphesi nedeniyle dokuz ay bekler, eğer hamile olmadığı anlaşılırsa akabinde üç ay da normal iddetini bekler.¹⁴⁰ Bu konudaki delilleri, daha önce adet olması nedeniyle hamilelik şüphesinin bulunmasıdır.

Burhâneddin el-Buhârî'nin naklettiği fetvada, ergenlikten sonra kadın adet kanı görse, ardından bir yıl boyunca hiç adet kanaması olmadan beklerken, kocası tarafından boşanırsa, adet kanaması olmadığı için Talak suresi 4. ayetine göre üç ay iddetini bekler.¹⁴¹

Fakihlerin, yirmili otuzlu yaşlara ulaştığı halde ömründe hiç adet olmayan kadınların boşanmaları durumunda bekleyecekleri iddet süreleriyle ilgili görüş belirtirken Talak suresi 4. ayetini delil göstermeleri, aslında ayetin hiç adet olmayan (primer amenore) ya da -hastalık, emzirme sonucu- adet düzensizliği (sekonder amenore) yaşayan kadınları kapsadığını bildiklerini, o dönem ve şartlarda ayetin sadece küçük kızların iddet durumuna indirgenmeyeceğini bizlere göstermektedir. Ancak ne yazık ki, nakledilen zayıf rivayetler, klasik geleneksel anlayış ve örf bu görüşleri geri plana ittiği anlaşılmaktadır.

5. TIBBİ AÇIDAN ADET OLAMAMA VE ADET DÜZENSİZLİKLERİ

Bu başlık altında Talak suresi 4. ayetinde geçen (وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ), “ve hayız görmeyenler” ifadesinin daha iyi anlaşılması için tıbbi açıdan kadınlarda adet olmamanın belirtileri, nedenleri ve türlerine göre adet olmamanın şekilleri ele alınacaktır.

Genel itibarıyla adet görememe veya adet düzensizlikleri, organik ve hormonal nedenlere bağlı olabilmektedir. Organik kökenli adet düzensizlikleri, üreme organlarında -rahimde oluşan miyomlar, rahmin iç astarında ortaya çıkan büyümeler, rahim tümörleri, yumurtalık kistleri gibi- meydana gelen çeşitli nedenlerden dolayı kaynaklandığı ve bu oranın yaklaşık %25 olduğu, fakat sadece hormonal nedenlere bağlı adet düzensizlikleri ise yaklaşık %75 sıklıkla görüldüğü tespit edilmiştir.¹⁴²

5.1. ADET GÖREMEME (AMENORE)

Bir kadının ergenlik döneminden itibaren henüz menopoza girmemiş olmasına rağmen adet görmemesidir. Yani, ergenlik sonrası üreme yeteneğine sahip olduğu yıllarda düzenli adetlerin olmaması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte amenore kendi başına bir durumdan ziyade mutlaka altta yatan olumsuz bir nedenden de kaynaklanmaktadır. Amenorenin hastalıktan ziyade jinekolojinin hemen her alanını ilgilendiren ve pek çok nedeni olan bir belirti olduğu söylenmiştir.

138 Şâfiî, *el-Um*, 5/230.

139 İbn Kudame, *el-Kafi fi fikhi'l-İmam Ahmed*, 3/199.

140 Malik, *el-Müdevvene*, 2/9, 10; İbn Kudame, *el-Kafi fi fikhi'l-İmam Ahmed*, 3/199; Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b el-Kudame, *el-Mukni'ti fikhi Ahmed b. Hanbel*, thk. Mahmud el-Arnaut, Yasin Mahmud el-Hatib (Cidde: Mektebetu's-Sevadi li't-Tevzi', 2000/1421), 378.

141 Burhâneddin el-Buhârî, *el-Muhîtu'l-Burhânî*, 3/462.

142 Betül Mammadov, Üreme siklusu anomalileri, <https://docplayer.biz.tr/15319776-Ureme-siklusu-anomalileri-a-ras-gor-uzm-betul-mammadov.html> 21.08.2021

5.2. ADET OLMAMANIN BELİRTİLERİ (SEMPTOM)

Amenorenin başlıca önemli belirtisi adet kanamasının olmamasıdır. Öte yandan diğer bazı semptomlar (hastanın anlattığı şikâyetler) görülebilmektedir. Bu semptomlar altta yatan sağlık sorunlarına göre farklılık gösterse de yaygın olanları şu şekilde sıralanmıştır:

- Aşırı kıllanma (hirsutizm)¹⁴³, akne
- Baş ağrısı
- Görme bozuklukları
- Memeden süt veya akıntı gelmesi
- Pelvik ağrılar¹⁴⁴
- Saç dökülmesi, baş ağrısı
- Meme gelişiminin olmaması (primer amenorede)
- Aşırı kilo alımı veya kilo kaybı

Bu belirtilerin olması, adet kanamasını engelleyen sağlık sorunu hakkında önemli fikirler verebilmektedir.¹⁴⁵

5.3. ADET OLMAMANIN (AMENORE) NEDENLERİ

Yapılan çalışmalar neticesinde adet görememenin (amenore) çeşitli nedenleri olduğu tespit edilmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Fiziyojik veya doğal amenore: Fiziyojik amenoreler; genç kızın buluş çağına girmesiyle birlikte ilk 1-2 yıl adet kanamaları düzensiz olabilmektedir. Bazı kızlar yılda 3-4 kez hayız olmaktadır. Çünkü menarştan sonra üreme organları ve hormonların uyum içerisinde çalışması ve düzene girmesi zaman alabilmektedir. Ayrıca hamilelik sırasında, emzirme döneminde, menopoz dönemine geçişte ve sonrası görülen amenorelerdir. Mesela kadınlar menopoz öncesi 10-15 yıl kadar hormonal değişiklikler nedeniyle adet olmama durumuyla karşılaşabilmektedir.¹⁴⁶

- **Hastalık veya yapısal problemler:** Çeşitli rahim yaraları, üreme organlarındaki problemler¹⁴⁷ ve vajinanın yapısal anormallikleri adet kanamasını engelleyebilmektedir.¹⁴⁸

- **Yaşam tarzından kaynaklanan faktörler:** Çevresel etkenler, düşük kilo, aşırı spor¹⁴⁹, yoğun iş hayatı ve stres gibi yaşam tarzı etkenler amenoreye neden olabilmektedir.

143 Kadınlarda aşırı miktarda erkeksi siyah kılların olmaması gereken yerlerde (bıyık, çene, göğüs, karın) büyümesidir. Hirsutizmin En Yaygın Nedeni, Polikistik Over Sendromu olup, üreme çağındaki kadınlarda en sık görülen endokrin bozukluktur. Kadınlarda, aşırı kıllanma yanında adet düzensizliği, sivilce oluşumu ve saç dökülmesine de neden olabilir. ([https://www.linakadinsagligi.com/Klinik/Anormal-kıllanma\(hirsutizm\)-tedavisi/20#:~:text=Tüylene](https://www.linakadinsagligi.com/Klinik/Anormal-kıllanma(hirsutizm)-tedavisi/20#:~:text=Tüylene)); <http://www.yeditepehastanesi.com.tr/kadinlarin-yuzde-10unun-gizli-sorunu-hirsutizm> (27.02.2022)

144 Pelvik bölge göbek altında karının en alt bölümüdür. Bu bölgeden kaynaklanan ağrıya pelvik ağrı denir. Pelvik bölgede yumurtalıklar, rahim, vajina, anüs, kalın bağırsakların alt kısımları, mesane ve alt idrar yolları bulunur. (<https://www.florence.com.tr/amenore>) (27.02.2022)

145 <https://www.florence.com.tr/amenore>; <https://www.medikalakademi.com.tr/amenore-tani-ve-tedavisi/#amenore-belirtileri> (27.02.2022)

146 <https://www.webteb.com/articles/11.05.202227844> المعدل-الطبيعي-لتأخر-الدورة-الشهرية

147 Fetal gelişim kısıtlılığı ile dünyaya gelen çocuklar. Çünkü bazen fetal gelişim sırasında problemler ortaya çıkar ve bir kadının bazı üreme organları olmadan ya da organın bir parçası eksik doğabilir. Mesala rahmi, rahim ağzı veya vajinası olmayabilir. Üreme sistemi normal şekilde gelişmediği için adet de göremez. <https://www.aysetolga.com/amenore-belirtileri-nedenleri-ve-tedavisi>; <https://www.resularisoy.com/tr/news/desc/7836/Fetal%20Ekokardiyografi> (01.03.2022)

148 Vajinadaki engeller adet kanamasının görünür olmasına engel olabilirler. Vajinada rahimden gelen kanı engelleyen bir duvar veya bölüm olabilmektedir. (<https://www.aysetolga.com/amenore-belirtileri-nedenleri-ve-tedavisi>) (01.03.2022)

149 Ağır spor yapan kızların % 60'ında amenore görülmektedir. (<https://www.emanetoglu.com/genc-kiz-sagligi>); <http://orkidemce.net/13---19-yas-arasi-kizlar/> 03.03.2022

- **Hormonal dengesizlikler:** Polikistik over sendromu¹⁵⁰, tiroid problemleri¹⁵¹, hipofiz tümörü¹⁵² ve pre-matüre menopoz¹⁵³ adet düzensizliklerine ve amenoreye sebep olabilmektedir.

- **Kullanılan ilaçların yan etkileri:** Kullanılan “anti psikozlar, kemoterapi, antidepresanlar, tansiyon ilaçları ve alerji ilaçları” hayzın durmasına neden olduğu anlaşılmıştır.¹⁵⁴

5.4. TÜRLERİNE GÖRE ADET GÖREMEME ŞEKİLLERİ

Yapılan çalışmalar neticesinde belirti ve nedenlerinden söz ettiğimiz adet görememenin (amenore) çeşitli şekilleri olduğu rapor edilmiştir. Bunlar:

a. Oligomenore: Her kadın ortalama 25 ila 35 gün arasında değişen bir adet döngüsü yaşamaktadır. Eğer bu süre 35 günün üzerinde seyrediyorsa, seyrek adet görme veya oligomenore olarak isimlendirilen durumdan söz edilebilmektedir.¹⁵⁵

b. Swyer sendromu: Swyer sendromu, genetik bir erkeğin işlevsiz bir Y kromozomuna sahip olduğu bir kromozomal bozukluğu ifade eder. 80.000 doğumda bir görülen, ilk kez 1955 yılında Swyer tarafından tanımlanmış bir cinsel gelişim bozukluğu olarak rapor edilmiştir.¹⁵⁶

c. Rokitansky sendromu: Kadınlarda doğuştan rahim ve vajinanın belli bir kısmının olmaması durumudur. Bu sendrom anne karnında gelişen ceninin yeterli derecede gelişmemesine bağlıdır. Çoğunlukla yumurtalıkları vardır. Hormonlar normal şekilde olsalar da adet görememe durumu yaşanabilmektedir. Araştırmalarda rokitansky sendromunun kadınlarda görülme olasılığının çok düşük bir ihtimal olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu durumda olan kadının ancak taşıyıcı anne ya da rahim nakli ile çocuk sahibi olabileceği sonucuna varılmıştır.¹⁵⁷

d. Sekonder amenore: Önceden adet düzeni normal olan bir kadının en az 3 - 6 ay süreyle adet görmemesi veya daha önce adetleri düzensiz olan bir kadının en az 12 ay ya da altı adet dönemi (siklus) hayız olmamasıdır. Adet görememenin (amenore) en sık görülen tipi sekonder amenoredir.¹⁵⁸ Düzenli adetlerin kesilmesinin en sık sebebi hamilelikten kaynaklanabileceği söylenmiştir. Bunun dışında da birçok sebebe bağlı olabilmektedir. Toplumda kadınlarda görülme oranı % 2-5 olarak rapor edilmiştir.¹⁵⁹

e. Primer amenore: Bir kadının ergenlik dönemiyle birlikte normal cinsel gelişimini tamamladığı halde

150 Yumurtalıklarda küçük ve iyi huylu çok sayıda kistin oluşumu şeklinde gelişen polikistik over, adet düzenliği ile birlikte kendini belli eden, buna ek olarak kilo artışı, vücut genelinde tüylenme, sivilce oluşumu gibi pek çok şikâyetin oluşumuna neden olan bir kadın hastalığıdır. (<https://www.medicalpark.com.tr/polikistik-over-sendromu-nedir/hg-1955>) 03.03.2022

151 Tiroid bezi boynun ön bölümünde adem elması adı verilen kıkırdığın hemen altında bulunan kelebek şeklinde bir organdır. Yaklaşık 20 gram ağırlığındadır. Vücudumuz için hayati önemi olan hormonlar salgılar. Belirtilerinden bir tanesi adet düzensizliğidir. (<https://hisarhospital.com/tiroid-nedir-tiroid-belirtileri-nedenleri-ve-tedavisi/>) 03.03.2022

152 Hipofiz bezi beyin içinde, görme sinirlerinin hemen altında yerleşmiş olan normalde 1 gram ağırlığında küçük bir bezdir. Hipofiz bezinin boyutları küçük olsa da, vücuttaki işlevi çok önemlidir. Kadınlarda hipofiz tümörü belirtilerinden bazıları, cinsel isteksizlik, hamile kalamamak, adet değişiklikleri veya adet görememektir. (<https://www.memorial.com.tr/hastaliklar/hipofiz-tumoru-belirtileri-nelerdir>) 03.04.2022

153 Prematüre (erken) over yetmezliği, over rezervinin zamanından önce azalmasını/tükenmesini ifade eden bir terimdir. Yumurtalık fonksiyonlarının, 40 yaşından önceki dönemde sonlanmasını ifade eder. Bu erken over yetmezliği, bazen erken menopoz olarak da isimlendirilmektedir. (<https://tmod.org.tr/erken-menopoz-premature-over-yetmezligi/>) 04.03.2022

154 <https://www.aysetolga.com/amenore-belirtileri-nedenleri-ve-tedavisi> 28.02.2022

155 <https://hospital.kyrenia.edu.tr/adetin-seyrek-olmasi-oligomenore/> 05.03.2022

156 Swyer sendromlu bireyler ergenlik zamanının geldiği yaşlarda adet döngüsünün başlamaması dışında genellikle herhangi bir belirti ve şikâyet yaşamazlar. Adet döngüsünün başlaması gereken zamanlarda adet görememe şikâyeti hastaları ve ailesini tedirgin ettiği için genelde doktorlara başvuru sebebi budur. Bu noktada genellikle bu kızların yumurtalıklarının olmadığı ve bu nedenle ergenlik çağına girmeleri için gerekli olan seks hormonlarına (östrojen veya progesteron) sahip olmadıkları keşfedilir. (<https://www.uzmandoktor.net/swyer-sendromu>) 20.03.2022

157 <http://serkanoral.com/amenore-adet-gorememe/> ;<http://www.dr.sibelkaya.com/amenore-adet-gorememe/> 04.03.2022

158 Cuma Ali Zoba, Karadeniz Teknik Üniversitesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/aile_a6081.pptx 29.12.2020

159 <https://docplayer.biz.tr/17534050-Adet-yoklugu-adet-kesilmesi-menstruasyon-un-kesilmesi-adetlerin-durmasi.html> (17.03.2022)

adet döneminin hiç başlamamış olması durumudur. Diğer bir ifadeyle genç bir kızın 18 yaşına geldiği halde hiç adet görmemiş olmasıdır.¹⁶⁰ Primer amenore bütün amenoreli kadınlarda % 5 oranında olduğu belirtilmiştir.¹⁶¹ Reprodüktif¹⁶² yaştaki kadınlarda % 0, 1 - % 2,5 oranında olduğu tespit edilmiştir.¹⁶³ Yapılan bir araştırmada ise primer amenoreli olgularda sekonder seks karakterleri¹⁶⁴ yoksa 14 yaş civarında bu sıklık % 0,1 – 2,5'tur. Sekonder seks karakterlerinin varlığında ise 16 yaş civarlarında sıklığın % 1 - 5 olduğu saptanmıştır.¹⁶⁵

Daha önce bahsettiğimiz gibi yapılan tıbbi araştırmalarda kadınların fizyolojik veya doğal nedenlere bağlı olarak -ergenlik, menopoz dönemine geçişlerde, hamilelik ve emzirme süreci içerisinde- adet düzensizlikleri yaşayabilmektedirler. Ayrıca bazı kadınlar doğuştan üreme organları olmadan ya da organın bir parçası eksik veya bazı hormonal genetik nedenlere bağlı olarak hiç adet olamama durumuyla da karşılaşabilmektedirler. Dolayısıyla Talak suresi 4. ayeti, adetle ilgili bu sorunları yaşayan kadınları muhatap almıştır.

160 Ali ismet Tekirdağ, Adölesanlarda Sık Karşılaşılan Jinekolojik Sorunlara Yaklaşım, (İstanbul: *Jinekoloji Obstretrik Pediatri Dergisi*, 2(1), 2010), 15; <https://www.acibadem.com.tr/hayat/adet-gorememe-amenore-ile-ilgili-bilinmesi-gerekenler/> (10.03.2022)

161 <https://slideplayer.biz.tr/slide/4251258/> (13.03.2022)

162 Üreme, doğurucu, yavru meydana getirici. (<https://kelimeler.gen.tr/reproduktif-nedir-ne-demek-259557>)

163 <https://www.beyazegitim.com/amenore-hakkinda-genel-bilgiler/>(17.03.2022)

164 Sekonder seks karakterleri; erkek çocuğunda yüzde, pubis ve koltukaltı bölgesinde kıl çıkması, sesin kalınlaşması, kız çocuğunda pubis ve koltukaltında kıl çıkışı, göğüs ve kalçaların kadına özgü biçim göstermesidir. <https://saglik.sozlugu.org/secondary-sex-characteristics/> (19.03.2022)

165 Engin Oral, Begüm Aydoğan, Primer amenore, (İstanbul: *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, Cilt 46, Sayı 11, 2011), 93.

SONUÇ

Kur'an'da ayrıntılı bir şekilde belirtilen iddet, evlilik akdinin sona ermesi gerekçesine bağlı olarak değişmektedir. Esbabü'n-nüzûl, hadis ve tefsir eserlerinde Talak suresi 4. ayetinde geçen (وَاللّٰئِي لَمْ يَحِضْنَ), “... ve hayız görmeyenler de”, ifadesinin kendisiyle ilişkiye girildikten sonra kocaları tarafından boşanan küçük kız çocuklarının iddet süresinden bahsettiği söylenmektedir. Fakat günümüzde dahi ifade etmekten çekinilen, o dönemin toplumunda dillendirilmeyen -adet düzensizliği veya adet olmayan- kadınların sorunlarına Kur'an çözüm getirmiştir. Dolayısıyla Talak suresi 4. ayeti düzenli adet görenlerin dışında, düzensiz hayız olan ya da hiç adet olmayan kadınların iddet sürelerini de bildirmektedir.

Her ne kadar klasik ve bazı çağdaş yaklaşımlar Talak suresi 4. ayetinde geçen (وَاللّٰئِي لَمْ يَحِضْنَ), “... ve hayız görmeyenler de”, ifadesi küçük kızların iddet sürelerine delalet ettiğini ifade etse de, çalışmamızda esbabü'n-nüzûl, hadis ve tefsir eserlerinde geçen rivayetlerin zayıf olduğu ve bu rivayetlerin dönemin örf-adetiyle doğrularak yaygınlık kazandığı görülmektedir.

İmam Malik, İmam Muhammed ve İmam Şâfiî gibi müctehidlerin 20-30 yıl hiç hayız olmayan kadınların iddet süreleriyle ilgili sorulan sorulara, Talak suresi 4. ayetinde geçen (وَاللّٰئِي لَمْ يَحِضْنَ), “... ve hayız görmeyenler de”, ifadesine dayanarak iddet sürelerinin 3 ay olduğunu ifade etmeleri, aslında ilk dönemden itibaren hiç adet olmayan kadınların varlığını bizlere bildirmektedir. Fakat özellikle zayıf rivayetlerin yanı sıra İmam Buhârî'nin, İbn Şübrüme'ye reddiye olsun diye, Talak suresi 4. ayetindeki (وَاللّٰئِي لَمْ يَحِضْنَ), “... ve hayız görmeyenler de” ifadesine dayanarak, “Babanın küçük çocuğunu nikâhlandırması” gibi bab başlığını koymas ve şarihleri tarafından bu görüşünün desteklenmesi, dikkatleri hiç adet olmayan veya düzensiz adet gören kadınların iddet sürelerinden, ergenlik öncesi küçük kızların iddet süresine çevirmiş ve onu ön plana çıkarmıştır.

Ayette geçen (لَنْ ارْتَبْتُمْ) “eğer şüphe ederseniz” lafzının ergenlik, menopoz ve adet düzensizliği döneminin evreleri için kullanıldığı, ergenlik öncesi küçük kızlar için kullanılmadığı kanaatindeyiz. Çünkü Kata-de'ye düzensiz adet kanaması olan bir kadının durumu sorulunca İkrime'nin, İbn Abbas'tan naklettiği rivayete dayanarak bunun “şüpheli bir durum” (ريبية) olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte henüz ergenlik çağına girmeyen küçük kızların adet olmadıkları bir gerçektir.

Kadın doğum uzmanlarının düzensiz adet olan veya hiç adet olmayan kadınlarla ilgili yapmış oldukları çalışmalar bu konuda önem arz etmektedir. Nitekim önceden adet düzeni normal olan bir kadının en az 3 - 6 ay süreyle adet görmemesi (Sekonder amenore) ve toplumda kadınlarda görülme oranı % 2-5 olarak rapor edilmesi veya genç bir kızın 18 ya da ileri yaşlara gelmesine rağmen hiç adet görmemiş (Primer amenore) olması ve toplumdaki kadınların %1 - 3'ünde görülmesi Talak suresi 4. ayetinde geçen ifadeyi doğrulamaktadır.

Ayrıca yapılan tıbbi araştırmalarda, fizyolojik ve doğal nedenlere bağlı olarak genç kızın buluş çağına girmesiyle birlikte ilk 1-2 yıl adet kanamaları düzensiz olabilmektedir. Bazı kızlar ise yılda 3-4 kez hayız olmaktadır. Çünkü menarştan sonra üreme organları ve hormonların uyum içerisinde çalışması ve düzene girmesi zaman alabilmektedir. Bununla birlikte hamilelik sırasında, emzirme döneminde, menopoz dönemine geçişte ve sonrası da hayızda düzensizlikler meydana gelebileceği de belirtilmiştir. Yine jinekologların yapmış olduğu çalışmalarda kadınların menopoz öncesi 10-15 yıl kadar hormonal değişiklikler nedeniyle adet olmama durumuyla karşılaşabileceği söylenmiştir.

Tıbbi araştırmalarda hormonal dengesizlikler, yaşam tarzından kaynaklanan faktörler, hastalık veya yapısal problemlere bağlı olarak düzensiz adet olma ya da hiç adet olamamanın birçok nedeni bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kur'an da Talak suresi 4. ayetinde geçen (وَاللّٰئِي لَمْ يَحِضْنَ), “... ve hayız görmeyenler de” lafzından önce geçen “şüphe” (ريبية) küçük kızlara değil, düzensiz adet görenler veya hiç adet olmayanların iddet sürelerine delalet ettiği açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. İbrahim. “İddet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 21/466-471. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2000.
- Alaskarova, Pari. *İlahi Dinlerde Kadının Statüsü*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Âlûsî, Şihabuddîn Mahmud b. Abdillâh. *Rûhu'l-me'âni fi tefsiri'l-Kur'ani'l-'azîm ve's-seb'i'l-mesânî*. thk. Ali Abdülbari Atiyye. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415.
- Arslan, Hammet. “Manu Kanunnamesi'nde Evlilik”. *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 10/1 (Ocak-Nisan 2013), 91-129
- Arslan, İhsan. “Hz. Âişe'nin Evlilik Yaşı Örf mü, Din mi?” *Trabzon İlahiyat Dergisi*, 6/1 (Bahar 2019), 37-72.
- Arslantaş, Nuh. *İslam Dünyasında Samiriler -Osmanlı Dönemine Kadar-* İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.
- Aydınlı, Abdullah. “Muallak”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C.10. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2005.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis istihlâhları sözlüğü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed. *'Umdetü'l-kârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, ty.
- Bâ Mahreme, Ebû Muhammed et-Tayyîb b. Abdillâh b. Ahmed b. Ali. *Kiladetü'n-nahr fi vefeyati a'yâni'd-dehr*. Cidde: Daru'l-Minhac, 2008/1428.
- Beğavi, Hüseyin b. Mesud. *Şerhu's-Sünen*. Dimaşk-Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami, 1983/1403.
- Bekçeri, Alaaddin Muğultay b. Kılıç b. Abdullah. *İkmalu tezhibi'l-Kemâlî fi esmai'-ricali*. thk. Adil b. Muhammed, Üsame b. İbrahim. Kahire: el-Faruku'l-Hedise li't-Tiba'ti ve'n-Neşir, 2001.
- Betül Mammadov, Üreme siklusu anomalileri. Erişim. 21.08.2021 <https://docplayer.biz.tr/15319776-Ureme-siklusu-anomalileri-a-ras-gor-uzm-betul-mammadov.html>
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin, *es-Sünenü'l-süğrâ*. thk. Abdülmü'ti Emin Kal'acî. Karatşi, Pakistan: Camia'tu'd-Dirasati'l-İslamiyye, 1989.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir 'Ata. Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2003/1424.
- Beyhakî, Ebûbekir Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali. *es-Sünenü'l-kübra ve fi zeylihi'l-Cevahiru'n-naki*. Haydarabat: Meclisu dairetu'l-mearifi'n-nizamıyye el-kaime fi'l-Hind bi beldeti Haydarabad, 1344.
- Buhâri, Ebû Abdullah Muhammed. *Sahihu'l-Buhari*. Beyrut: Dar İbn Kesir, el-Yemame, 1987.
- Buhâri. Mahmud b. Ahmed b. Abdilaziz Burhanüddin. *el-Muhîtu'l-Burhanî fi'l-Fikhi'n-Nu'mani*. thk. Abdülkerim Sami el-Cundi. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004/1424.
- Burhâneddin el-Buhâri, Mahmûd b. Ahmed b. Abdilaziz. *el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî*, thk. Abdülkerim Salim el-Cundi (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004/1424), 3/462
- Bûsîrî, Ebû'l-Abbas Şihabuddîn Ahmed b. Ebî Bekr. *İthafu'l-hıyere bi-zevâidi'l-mesanidi'l-âşere*. thk. Ebû Temim Yasir b. İbrahim başkanlığında heyet. Riyad: Daru'l-vatan li'n-neşir, 1999.
- Câvî, Muhammed b. Ömer en-Nevevî. *Merahu Lebid li-keşfi ma'ne'l-Çur'anî'l-mecid*. thk. Muhammed Emin ed-Dennavi. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997/1417.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzi. *Ahkamü'l-Kur'an*. thk. Abdüsselam Muhammed Ali Şahin. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994/1415.
- Cuma Ali Zoba, Karadeniz Teknik Üniversitesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı. Erişim 29.12.2020. https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/aile_a6081.pptx
- Cüveynî, Abdülmelik b. Abdillâh b. Yusuf. *Nihayetü'l-matlâb fi dirayeti'l-mezheb*. thk. Abdülazim Mahmud ed-Dib. Cidde: Daru'l-Minhac, 2007/1428.
- Çok, Figen. “Ergen Kızlarda İlk Ayhali, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 21/1 (1988), 191–201.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. *Sünenü'd-Dârimî*. thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani. Riyad: Daru'l-Muğni li'n-Neşir ve't-Tevzi', 2000/1421.
- Derveze, Muhammed İzzet. *Tefsiru'l-hadis*. Daru'l-Çarbi'l-İslami, 2000/1421.
- Dihlevî, Şah Veliyyullâh. *Hüccetullahi'l-Baliğa*, thk. Seyyid Sabık. Kahire: Daru'l- Cil, 2005/1426.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf. *el-Bahru'l-mühîd*. thk. Sıdkı Muhammed Cemil. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1420.
- Ebû Kasım Dehhak, *Tefsiru'd-Dehhak*, thk. Muhammed Şükri Ahmed. Kahire: Daru's-Selam, 1999/1419.
- Efendioğlu, Mehmet. “Metruk”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C.29. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004.
- Efendioğlu, Mehmet. “Münkâtı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C.32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006.
- Elbânî, Muhammed Nâsirüddin. *İrvâ'ü'l-galîl fi tahrici ehadîsi Menâri's-sebil*. Beyrut: el-Mektebu'l-İslami, 1979/1399.
- Ertaş, Kasım. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Diyarbakır Ermenileri*. İstanbul: Rağbet Yayıncılık, 2015.

- Fatih Orum, Zeki Bayraktar. Eṭ-Ṭalāk Suresinin 4. Ayetindeki ve'l-lā ī lem yahidne İfadesinin Anlam ve Yorumu Üzerine, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 55:1 (2014), s.35-69.
- Ferrā el-Begavī, Ebū Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ūd b. Muhammed. *Me'alimu't-tenzil*. thk. Muhammed Abdullah en-Nimr, Osman Cum'a Demiriyye, Süleyman Müslim el-Haraş. Riyad: Daru't-Taybe, 1412.
- Ferra, Ebū Zekerriyya. Yahya b. Ziyad. *Me'ani'l-Kur'an*. Beyrut: Aleml-i-Kutub, 1983/1403.
- Funeysan, Suūd b. Abdullah. *Merviyat Ummi'l-Mû'minin 'Aişe fi'tefsir*. Riyad: Mektebetü't-Tevbe, 1992/1413.
- Gazalî, Ebū Hamid Muhammed. *el-Menhul min ta'likati'l-usul*. thk. Muhammed Hasan Hitu. Beyrut: Daru'l-Fikiri'l-Mua'sir, Dimaşk: Daru'l-Fikir, 1998/1419..
- Güney, Nülüfer. *Park Sağlık Ocağı Bölgesinde 35 Yaş Ve Üzeri Kadınlarda Menopoz Yaşı Ve Perimenopozal Semptomların Tespiti*. Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Hâcib, Osman b. Ömer b. Ebibekir b. Yûnus b. Cami'u-umehât. thk. Abdurrahman el-Ehder el-Ehderi. el-Yemame li't-Tiba' ve'n-Neşir, 2000/1421.
- Hâkim, Ebū Abdillâh Muhammed b. Abdillâh. *el-Müstedrek 'ale's-Sahihayn*. thk. Mustafa Abdülkadir Ata Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1990.
- Hâzin, Ebū'l-Hasen Alâüddin Ali b. Muhammed b. İbrahim. *Lübâbu't-te'vil fi me'âni't-tenzil*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1979/1399.
- Hererî, Muhammed el-Emin b. Abdullah el-Ûremî el-Alevî. *Kevkebu'l-vehhac şerhu Sahihî'l-Müslim*. Daru'l-minhac, Daru Tevku'l-Hamame, 2009/1430.
- Hererî, Muhammed Emin. *Hadaiku'r-ravhi ve'r-rayhan fi ravabi ulumi'l-Kur'an*. Beyrut: Daru Tavki'n-Necat, 2001/1421.
- Herrasî, Ebū'l-Hasen Şemsülislam İmadüddin Ali b. Muhammed b. Ali. *Ahkamu'l-Kur'an*. thk. Musa Muhammed Ali, İzzet Abd Atiyye. Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1405.
- Heytemî Ahmed b. Muhammed b. Muhammed. *Tuhfetu'l-muhtâc fi şerhi'l-Minhâc*. Mısır: Mektebetü't-Ticariyyeti'l-Kübra, 1983/1357.
- Hilâlî, Selim b. İd - Âl-i Nasır, Muhammed b. Musa. *el-İstiâ'b fi beyani'l-esbâb*. Demmam: Daru'l-Cevzi, 1425.
- İbn Abbas, Abdullah. *Tefsiru İbn 'Abbas ve merviyatuhu fi'tefsir min kutubi's-sünne*. thk. Abdülaziz b. Abdullah el-Humeydi. Mekke: Camiatu Ummi'l-Kura yay., ty.
- İbn Abbas, Abdullah. *Tefsiru İbn 'Abbas*. thk. Raşid Abdulmunim er-Recal. Beyrut: Müessesetü'l-Kutubi's-Sekafiyye, 1991/1411.
- İbn Abbâs, Abdullah. *Tenvirü'l-mikbas min tefsiri İbn Abbas*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1992/1412.
- İbn Abdurrahim, Ebū Muhammed Abdulmunim. *Ahkamu'l-Kur'an*. thk. Mûnciyye Bintülhadî en-Neferî es-Savayhi. Beyrut: Darü İbni Hazm, 2006/1427.
- İbn Abdülber, Ebū Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed. *el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Becavî. Beyrut: Daru'l-Cil, 1992/1412.
- İbn Âdil, Ebū Hafs Siracüddin Ömer b. Nûriddin Alî. *el-Lübab fi 'ulûmi'l-Kitab*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Mua'ved. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998/1419.
- İbn Âşur, Muhammed Tahir. *Tefsiru't-tahrir ve't-tenvir*. Tunus: Daru't-Tunusiyye li'n-Neşir, 1984.
- İbn Battâl, Ebū'l-Hasan Ali Halef b. Abdülmelik. *Şerhu Sahih-i Buhârî*. thk. Ebū Temîm Yasir b. İbrâhim Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003/1423.
- İbn Cebr, Mücâhid. *Tefsir el-İmamü Mücâhid b. Cebr*. thk. Muhammed Abdüsselam Ebû'n-Nil. Medinetu Nasr, Kahire: Daru'l-Fikri'l-İslami'l-Hadise, 1410/1989.
- İbn Ebū Hâtîm, Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs. *el-Cerh ve'ta'dil*. Beyrut: Dar İhya'i-Turasi'l-Arabi, 1952.
- İbn Ebū Hâtîm, Ebū Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Merâsîl*. thk. Şükrüllah Nimetullah Kucani. Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1977/1397.
- İbn Ebū Şeybe, Ebū Bekr Abdullah b. Muhammed. *el-Musanneffî'l-ahâdis ve'l-âsâr*. Beyrut: Daru't-Tac, 1989/1409.
- İbn Ebū Zemenin, Ebū Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. İsa el-Mürri. *Tefsiru'l-Kur'ani'l-'Aziz*. thk. Ebū Abdullah Hüseyin b. Ukaşe, Muhammed b. Mustafa el-Kenz. Kahire: el-Faruku'l-Hadise, 2002/1423.
- İbn Hacer, Ebū'l-Fazl Şihâbüddîn. *Fethu'l-Bârî bi-şerhi sahihi'l-Buhârî*. Beyrut: Daru'l-Mârife, 1379.
- İbn Hacer, Ebū'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî. *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcud ve Ali Muhammed Müavvad, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415.
- İbn Hacer, Ebū'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed. *el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâ'idü'l-mesânîdi's-semâniye*. thk. Tez çalışması. Riyad: Daru'l-Asime ve Daru'l-Ğays, 2000/1419.
- İbn Hacer, Şihâbüddîn Ahmed b. Ali. *Tehzibu't-Tehzib*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1984.
- İbn Hazm, Ebū Muhammed Ali b. Ahmed b. Said. *el-Muhallâ bi'l-asâr*. Beyrut: Daru'l-Fikr, ty.
- İbn Kesîr, Ebū'l-Fida İsmail b. Ömer. *et-Tekmil fi'l-cerhi ve'ta'dili ve ma'rifeti's-sikat ve'd-du'afâ ve'l-mecâhil*. thk. Şadi b. Muhammed b. Salim Al Nu'man. Mansûrâ: Mektebe İbn Abbas li'n-Neşir ve't-Tevzi', 2011.

- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*. thk. Sami b. Muhammed Selame. Riyad: Daru't-Taybe li'n-Neşiri ve't-Tevzi', 1999/1420.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed. *el-Kafî fi fikhi'l-İmam Ahmed*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994/1414.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, b *el-Muknî' ti fikhi Ahmed b. Hanbel*. thk. Mahmud el-Arnaut, Yasin Mahmud el-Hatîb. Cidde: Mektebetu's-Sevadi li't-Tevzi', 2000/1421.
- İbn Nuceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed. *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzü'd-dekâik*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997/1418.
- İbn Süleyman, Mukatil. *Tefsîru Muqatil b. Süleyman*. thk. Abdullah Mahmud Şehate. Beyrut: Müessesetu't-Tarihi'l-Arabi, 2002/1423.
- İbn Vehb, Ebû Muhammed Abdullah. *Tefsîru'l-Kur'an*. thk. Miklos Muranyi. Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslami, 2003.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdülvâhid. *Fethu'l-kadîr*. Daru'l-Fikr, ty.
- İbnü'l-Cevzi, Ebû'l-Ferec Cemalüddîn Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *Zadü'l-mesir fi 'ilmi't-tefsir*. thk. Abdürrezak el-Mehdi. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-Arabi, 1422.
- İbnü'l-Mulakkîn, Ebû Hafis Siracuddîn Ömer b. Ali b. Ahmed. *et-Tevdih li şerhi'l-Cami'i's-sahih*. thk. Daru'l-felah lil bahsi'l-ilmî. Dımaşk: Daru'n-Nevadir, 2008/1429.
- İbnü'l-Arabî, Muhammed b. Abdullah Ebû Bekir. *Ahkâmu'l-Kur'an*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003/1424.
- Kadihan, Ebû'l-Mehasin Fahrüddîn Hasen b. Mansur. *Fetava Kadihan*. thk. Salim Mustafa el-Bedri. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.
- Kadihan, Ebû'l-Mehasin Fahrüddîn Hasen b. Mansur. *Şerhu'l-Cami'i's-sağîr*. Mekke: Ümmü'l-Kura Üniversitesi, Doktora Tezi, 1422/1423.
- Karadavi, Yusuf. *el-Canibu't-teşrî'i fi's-sünneti'n-Nebeviyye*. Katar: Mecelletü Merkezi'l-Buhusi's-Sünne ve's-Sire, Sayı: 3, 1988/1407.
- Karâfi, Ebû'l-Abbas Şihabüddîn Ahmed b. İdris. *ez-Zehire*. thk. Muhammed Hacı. Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslami, 1994.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû bekir b. Mes'ûd b. Ahmed, *Bedaiu's-senâi' fi tertibi's-şerâi'*. (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1986/1406.
- Kermî, Mer'î b. Yûsuf b. Ebî Bekr b. Ahmed b. Ebî Bekr. *Delihu't-talib lineyli'l-metalib*. thk. Ebû Kuteybe Nazir Muhammed el-Feryabi. Riyad: Daru't-Taybe li'n-Neşir ve't-Tevzi', 2004/1425.
- Kılıç, Hulusi. “Fîrûzâbâdî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 13. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.
- Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Cami' li-ahkâmi'l-Kur'an*. thk. Ahmed el-Berduni, İbrahim Etfiş. Kahire: Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1964/1384.
- Malik b. Enes b. Malik b. Ebi Amir el-Asbahi, *el-Müdevvene*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994/1415.
- Mizzî, Cemâlüddîn Ebû'l-Haccâc Yusuf. *Tehzibü'l-Kemal fi esmâi'r-ricâl*. thk. Beşşar Avad Ma'ruf. Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 1980.
- Ekmelüddîn b. Muhammed b. Mahmûd el-Bâbertî, *el-İnaye şerh el-Hidaye*. Daru'l-Fikr.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin b. Şeref. *el-Mecmu' şerhi'l-Mühezzeb*. Beyrut: Daru'l-Fikr, ty.
- Nevevî, Zekeriyâ Muhyiddin Yahya b. Şeref. *Ravdatü't-ṭalibîn ve 'umdetü'l- müftin*. thk. Züheyr eş-Şaviş. Beyrut, Amman: el-Mektebu'l-İslami, 1991/1412.
- Oral, Engin-Aydoğan, Begüm. “Primer Amenore”. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi* 46/11 (2011), 92-96.
- Razî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer. *Mefatihü'l-ğayb*. Beyrut: Darü İhyai't-Turasi'l-Arabi, 1420.
- Remlî, Şihabüddîn Ebû'l-Abbas Ahmed b. Hüseyin. *Şerhu Süneni Ebî Davud*. thk. Halid er-Ribat başkanlığında bir gurup araştırmacı. el-Feyum: Daru'l-Felah lilbahsi'l-İlmi, 2016/1437.
- Rua'ynî, Şemsüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed el-Hattâb. *Mevahibu'l-celîl fi şerhi muhtasari'l-Halîl*. Daru'l-Fikr, 1992/1412.
- Sa'dî, Abdurrahman b. Nâsır. *Teysîru'l-kerîmi'r-rahman fi tefsîri kelâmi'l-mennân*. thk. Abdurrahman b. Mea'la el-Luveyhik. Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 2002/1423.
- Sa'lebî, Ebû İshak Ahmed b. Muhammed b. İbrahim. *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'an*. thk. Ebû Muhammed b. Aşur. Beyrut: Daru ihyâi't-turasi'l-Arabi, 2002/1422.
- Sabuni, Muhammed Ali. *Revâ'i'u'l-Beyân Tefsîru Âyâtî'l-Ahkâm Mine'l Kur'an*. Beyrut: Müessesetu Manahili'l-İrfan, 1980/1400.
- Saîd b. Mansûr, Ebû Osmân. *Sünenu Said b. Mansur*. thk. Habiburrahman el-A'zâmi. Hindistan: Daru's-Selefiyye, 1982/1403.
- Saka, H. Nurçin-Neyzi, Olcay. “Püberte Başlangıç Yaşı Değişiyor Mu?” *Türk Pediatri Arşivi*, 40 (2005), 7-14.
- Sayis, Muhammed Ali. *Tefsîru Ayatî'l-Ahkâm*. thk. Naci Süveydan. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye li't-Tiba'a ve'n-Neşir, 2002.
- Selmanî, Muhammed b. Abdullah b. Said. *el-İhatâ fi ehbari'l-Ğirnata*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424.
- Sem'anî, Mansur b. Muhammed b. Abdilcebbar. *Tefsîru'l-Kur'an*. thk. Ebû Bilal Ğanim b. Abbas b. Ğanim. Riyad: Daru'l-Vatan, 1997/1418.
- Semerkandî, Ebû'l-Leys Nasr b. Muhammed. *Tefsîru's-Semerkandî el-musemma Bahru'l-ulûm*. thk. Ali Muhammed Mea'vva, Adil Ahmed Abdülmevcud, Zekeriyâ Abdülmecid. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993/1413.

- Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl. *el-Mebusut*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1993/1414.
- Süddî el-Kebir, Ebû Muhammed İsmail b. Abdîrrahman. *Tefsîru's-Suddî el-Kebir*. el-Mansura: Daru'l-Vefa, 1993/1414.
- Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân el-Hudayrî. *Lübâbu'n-nukûl fi esbâbi'n-nüzûl* Beyrut: Müessesetü'l-Kutubi'l-Sekafiyye, 2002/1422.
- Şâfiî, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris. *el-Um*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1990/1410.
- Şîrbînî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed. *Muğni'l-mühtac ila ma'rifeti mea'ni elfazi'l-Minhac*. Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994/1415.
- Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *es-Sirâcü'l-münîr fi'l-i'âne 'alâ ma'rifeti ba'zı me'ânî kelâmi rabbine'l-hakîmi'l-habîr*. Kahire: Matba'tu Bulak, el-Emiriyye, 1285.
- Şîrâzî Ebû İshâk İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf. *el-Mühezzeb fi fihi'l-imami's-Şâfiî*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ty.
- Taberî, Muhammed b. Cerir b. Yezîd el-Amûli. *Cami'u'l-beyân fi te'vili'l-Kur'an*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2000/1420.
- Taghîbi, Ebû Muhammed Abdülvehhab b. Ali b. Nasr. *el-Ma'üne 'ala mezhebi 'alimi'l-Medine*. thk. Hamîş Abdülhak. Mekke: el-Mektebetu't-Ticariyye, ty.
- Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed. *Ahkâmu'l-Kur'an*. thk. Sadettin Ünal. İstanbul: İSAM, 1998/1418.
- Tantavî, Muhammed Seyyid. *et-Tefsîru'l-vasit li'l-Kur'ani'l-Kerim*. Kahire: Daru Nehde, 1998.
- Teğlebî, Abdülkadir b. Ömer b. Abdülkadir b. Ömer b. Ebi Teğleb b. Salim. *Neylu'l-mârib bi şerhi Delilu't-talib*. thk. Muhammed Süleyman Abdullah el-Eşkar. Kuveyt: Mektebetü'l-Felah, 1983/1403.
- Tekirdağ, Ali İsmet. “Adolesanlarda Sık Karşılaşılan Jinekolojik Sorunlara Yaklaşım” *Jinekoloji Obstetrik Pediatri Dergisi*, 2/1 (2010), 13-20
- Türker, Ömer. “Mukâtil b. Süleymân”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C.31. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006.
- Uleymî, Mucîruddîn b. Muhammed. *Fethu'r-rahmân fi tefsiri'l-Kur'an*. thk. Nuruddin Talib. Beyrut: Daru'n-Nevadir, 2009/1430.
- Vahidî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed. *el-Vecîz fi tefsiri'l-Kitabi'l-Azîz*. thk. Safvan Adnan Davudi. Dimaşk, Beyrut: Daru'l-Kalem, ed-Daru's-Şamiyye, 1995/1415.
- Vahidî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed. *Esbabu'nuzuli'l-Kur'an*. thk. Kemal Besyuni Zağlul. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1991/1411.
- Vahidî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed. *et-Tefsîru'l-besît*. thk. Fadıl b. Salih b. Abdullah eş-Şehri. Riyad: Camia'tu'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslamiyye, İmadetu'l-Bahsi'l-İlmi silsiletu'r-Resaili'-Camii'yye, 1430.
- Vellevi, Muhammed b. Ali b. Âdem el-İtyübî. *Zahiretü'l-ukba fi şerhi'l-Mücteba*. Riyad: Daru'l-mi'raci'd-devleyye li'n-neşr, 2003/1424.
- Yavuz, Yunus Vehbi “Hayız”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C.13. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.
- Yûsuf Ali Süleyman, Muhammed Eyyûb Muhammed. *Merviyât Sa'id b. Cübeyr fi't-tefsîr min evveli sureti Yunus ila âhiri'l-Kur'ani'l-Kerim*. Medine: el-Camiatu'l-İslamiyye bi'l-Medineti'l-Münevver, Doktora tezi, 1408.
- Zeccâc, Ebû İshak İbrahim b. es-Seri b. Sehl. *Me'ani'l-Kur'an ve i'rabuh*. thk. Abdülcelil Abduh Şelebi. Beyrut: Alemu'l-Kutub, 1988/1408.
- Zehebî, Şemsüddin Ebi Abdullah. *Tehzibu't-tehzib el-kemal fi esmai'rical*. thk. Ğanim Abbas Ğanim, Mecdi Seyyid Emin. Kahire: el-Faruku'l-Hadise li't-Tiba' ve'n-Neşir, 2004.
- Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed. *Mizanü'l-i'tidal fi nekdi'r-rical*. thk. Ali Muhammed Avad, Adil Ahmed Abdülmevcud. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995.
- Zehebî. Şemsüddin Ebû Abdullah. *Siyeru a'lami'n-nübela*. thk. Şuayb el-Arnaut. Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 1985/1405.
- Zeylaî, Osman b. Ali b. Mihcen el-Barîi. *Tebyinu'l-hakaik şerhu Kenzi'd-dekaik*. Kahire: Bulak, 1313.
- Zeylaî, Osman b. Ali, *Tebyinü'l-hakaik şerh Kenzu'd-dekaik ve haşiyetu's-Şilbiyy*. Bulak, Kahire: el-Metbea'tu'l-Kübra el-Emiriyye, 1313.
- Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa. *et-Tefsîru'l-munîr fi'l-akideti ve's-şerîati ve'l-menhec*. Dimeşk: Daru'l-Fikri'l-Muasır, 1418.
- <https://letspepapp.com/adet-nedir-adet-gorme-yasini-etkileyen-faktorler> (04.09.2020)
- <https://www.gebe.com/menars-nedir> 03.03.2022
- <http://jinekoloji.com/kizlar-adet-gormeye-kac-yasinda-baslar> (04.09.2020);
- [https://www.linakadinsagligi.com/Klinik/Anormal-kullanma\(hirsutizm\)-tedavisi/20#:~:text=Tüylene](https://www.linakadinsagligi.com/Klinik/Anormal-kullanma(hirsutizm)-tedavisi/20#:~:text=Tüylene) (27.02.2022)
- <http://www.yeditepehastanesi.com.tr/kadinlarin-yuzde-10unun-gizli-sorunu-hirsutizm> (27.02.2022)
- <https://www.florence.com.tr/amenore> (27.02.2022)
- <https://www.medikalakademi.com.tr/amenore-tani-ve-tedavisi/#amenore-belirtileri> (27.02.2022)
- [https://www.webteb.com/articles/11.05.2022\)27844_المعدل-الطبيعي-لتاخر-الدورة-الشهرية](https://www.webteb.com/articles/11.05.2022)27844_المعدل-الطبيعي-لتاخر-الدورة-الشهرية)
- <https://www.resularisoy.com/tr/news/desc/7836/Fetal%20Ekokardiyografi> (01.03.2022)
- <https://www.emanetoglu.com/genc-kiz-sagligi/>; <http://orkidemce.net/13---19-yas-arasi-kizlar/> 03.03.2022

- <https://www.medicalpark.com.tr/polikistik-over-sendromu-nedir/hg-1955>) 03.03.2022
- <https://hisarhospital.com/tiroid-nedir-tiroid-belirtileri-nedenleri-ve-tedavisi/>) 03.03.2022
- <https://www.memorial.com.tr/hastaliklar/hipofiz-tumoru-belirtileri-nelerdir>) 03.04.2022
- <https://tmod.org.tr/erken-menopoz-premature-over-yetmezligi/>) 04.03.2022
- <https://www.aysetolga.com/amenore-belirtileri-nedenleri-ve-tedavisi> 28.02.2022
- <https://hospital.kyrenia.edu.tr/adetin-seyrek-olmasi-oligomenore/> 05.03.2022
- <https://www.uzmandoktor.net/swyer-sendromu>) 20.03.2022
- <http://serkanoral.com/amenore-adet-gorememe/> 04.03.2022
- <http://www.dr.sibelkaya.com/amenore-adet-gorememe/> 04.03.2022
- <https://docplayer.biz.tr/17534050-Adet-yoklugu-adet-kesilmesi-menstruasyon-un-kesilmesi-adetlerin-durmasi.html> (17.03.2022)
- <https://www.acibadem.com.tr/hayat/adet-gorememe-amenore-ile-ilgili-bilinmesi-gerekenler/> (10.03.2022)
- <https://slideplayer.biz.tr/slide/4251258/> (13.03.2022)
- <https://kelimeler.gen.tr/reproduktif-nedir-ne-demek-259557>
- <https://www.beyazegitim.com/amenore-hakkinda-genel-bilgiler/>(17.03.2022))
- <https://saglik.sozlugu.org/secondary-sex-characteristics/> (19.03.2022)

EXTENDED ABSTRACT

Iddah is the period of time that a woman must wait for her marriage contract to be remarried after the end of the marriage contract. The duration of the Iddah is determined in detail by Almighty Allah in the Qur'an. Surah Talaq 4. His verse reported the periods of iddah of menopausal women, women who are not menstruating and those of pregnant women during pregnancy.

In our research, in addition to classical and contemporary ahkam interpretations, fiqh sources, Surah Talaq 4. while explaining the provisions about the periods of iddah in the verse, “وَاللّٰئِي لَمْ يَحِضْنَ”, “and those who do not see joy”, in their assessments based on some narrations about his statement; they stated that these are the periods of iddah of little girls who got divorced after getting married before reaching the age of puberty. In addition, some malicious people have shown evidence of their inferences from the classical understanding of the verse “and those who do not see joy”, stating that Islam legitimizes marriage with young girls.

For this reason, the classical and traditional understanding of Fiqh, whose influence continues, cited the narrations related to the verse “and those who do not see joy” as evidence, and stated that Islam legitimizes marriage with young girls. In this respect, when evaluating the subject, it is of great importance to examine the narrations in the works of esbab-ı nuzul, tafsir and hadith in terms of health, as well as to consider the customs of the period.

Based on this, the evaluation of the narrations related to the reason for the revelation of the verse in terms of health and the functioning of Bukhari's verse, Surah Talaq 4 of the tafsir works. It seemed necessary to examine his comments about his verse. In another matter that should not be ignored, the influence of the customs and culture of the period on the narrations transmitted and the nature of decency in the first period of fiqh works and the views of sects on non-decency women will lead us to a healthy point.

As a matter of fact, in the research we have conducted, Surah Talaq 4 is based on the narrations reported in fiqh sources. We have found that there are many examples that the expression “وَاللّٰئِي لَمْ يَحِضْنَ” and “those who have not menstruated” refer to little girls who are not menstruating yet, but also that they have various fatwas and ijtiyhads about menstrual irregularities and the situation of women who have never menstruated in their lives.

In the classical period, the situation of women who have irregular periods due to a cause or disease and who have never had periods is known, it is seen from the questions asked to the sect's fakihs and in the fiqh works written in the first period. They stated that women with irregular menstruation should wait for a year with suspicion of pregnancy, or those who have not menstruated for a long time after menstruating once or twice, their period of iddah is three months based on the fourth verse of Surah Talaq. They stated that the period of iddah of women who have never menstruated in their lifetime is also three months.

Since it will be healthier in terms of our topic, the work of obstetricians and gynecologists is of great importance. As is known, a woman has not menstruated since puberty, although she has not yet entered menopause. In other words, it means that there are no regular periods in the years when he has the ability to reproduce after puberty. However, amenorrhea is also necessarily due to an underlying negative cause, rather than a condition in itself. It has been said that amenorrhea is a symptom that concerns almost every field of gynecology rather than a disease and has many causes.

In general, the inability to menstruate or menstrual irregularities may be due to organic and hormonal causes. Organic origin of menstrual irregularities and reproductive organs -the uterus fibroids of the uterus that occur growths in the inner lining of the uterus tumors, such as ovarian cysts that occur due to various reasons, and this percentage is about 25%, but only causes menstrual irregularities, hormonal approximately 75% of it has been said very often. As a result of the studies carried out, it has been reported that there are various forms of menstrual failure (amenorrhea), the symptoms and causes of which we are talking about.

Pre-menstrual layout a normal woman, at least 3 - 6 months for the pieces to be seen for at least 12 months before or six of the women who have irregular cycles or period (cycle) of being hayz the absence

of menses (amenorrhea) is the most common type of secondary treatment. It has been determined that this may be due to many reasons and the incidence rate in women in society is 2-5%. The fact that a woman completed her normal sexual development with puberty, but her menstrual period never started, was indicated to be primary amenorrhea, and it was found to be 0.1% - 2.5% in women during the reproductive period.

Thus, in Surah Talaq 4., it is seen that his verse mentions the periods of iddah of women who have irregular menstruation or cannot menstruate at all. Of scribes, in their twenties, thirties in your life and never reach into the menstrual Non-in the case of divorce of women, violence related to talaq view when specifying the duration of the waiting time 4 to show evidence of the verses, the verse actually ever pieces of non - (primary amenorrhea) or-disease, the result of breast feeding - menstrual irregularity (secondary amenorrhea) they know that women who live covers the period reduced to a state of violence and the terms of the verse shows us whether there is only little girls. Unfortunately, however, it is understood that the weak narrations, the classical traditional understanding and custom have pushed these views to the background.

Again, to the questions asked by mujtahids such as Imam Malik, Imam Muhammad and Imam Shafi'i about the period of iddah of women who have never menstruated for 20-30 years, Surah Talaq 4. based on the expression “وَاللّٰئِي لَمْ يَحِضْنَ”, “... and those who do not menstruate” mentioned in the verse, the fact that they state that their period of iddah is 3 months, in fact, informs us about the existence of women who have never menstruated since the first period.